

פרקי אליהו בכללים קצרים
באותיות ובנקודות ובשאר דברים

נדפס ראשונה במדינת איטליא
על ידי צעיר המחוקקים קטון
התלמידים נודע בישראל שמו
שנת פר לפק ויהי נועם יי
אלהינו עלינו ומעשה ידינו
כוננה עלינו:

אמר אליהו בן אשר הלוי האשכנזי

כבר ביארתי בספר הבחור עקרי דת הפעלים והשמות השלמים ושאינם שלמים ונקודתם וקריאתם והשתנותם ולא נפל דבר מכל הדבר הטוב אשר יעדתי לדבר בם הכל כאשר כיד ה' הטובה עלי: ובהיות כי בהרבה מקומות מהספר ההוא קראתי בשם פרק שירה ופרק המינים ופרק המדות ופרק השמושים ויעדתי לבאר בהם קצת הדברים הסתומים בספר ההוא כי היה בדעתי לחבר ד' פרקים הללו בסוף הספר ולא הספיק לי הזמן להשלימם בעת ההיא לכן באתי עתה לחברם פה ולעשות מהם חבור בפני עצמו מעט הכמות ורב האיכות: וכאשר חלקתי ספר הבחור לארבעה מאמרים וכל מאמר לי"ג עקרים כן אחלק החבור הקטן הזה לארבעה פרקים וכל פרק לי"ג ענינים מתחלפים עד שיעלה מספרם לחמשים ושנים כמספר העקרים של ספר הבחור אשר נתתי סימנם אליה"ו: ויהיה ענין פרק שירה לבאר בו דיני האותיות והנקודות כולם וקצת דיני הטעמים המפסיקים ושאינם מפסיקים: ואחלקהו לי"ג שירים שקולים לסבה אשר תדע אחר כך בהקדמתו: וענין פרק המינים לבאר בו כמה הם מיני השמות הנמצאים בלשון הקודש ומצאתים י"ג ואבאר כל מין ומין באר היטב: וענין פרק המדות לבאר בו כמה מדות יש בשמות כי יש מהם שיבואו לשון זכר בלבד ויש בלשון נקבה לבד ויש בלשון יחיד ויש בלשון רבים ויש שיבואו ליחיד בלשון זכר ולרבים בלשון נקבה ויש להפך ובאופן הזה מצאתי בהן י"ג מדות ואבאר כל מדה ומדה באר היטב: וענין פרק השמושים לבאר בו דיני שבע האותיות המשמשות בראש השמות וסימנם מש"ה וכל"ב ומצאתי שמושם גם כן בי"ג אופני השמוש ואבאר כל שמוש ושמוש באר היטב:

ומהשם אשר לו נתכנו עלילות אשאל שיורני יושר המסילות ויהיה עמדי בהחל ובכלות:

הקדמת פרק שירה

אמר אליה המחבר מאז באתי לדבר בדקדוק לשוננו הקדושה היא אבן הראשה לשאר הלשונות כולם והאותיות הן סולם לעלות אל מרכבתה כי ממנה מחצבתה והתנועות והנקודות הן הן היתדות אשר הסולם משלבות כך נעשה התיבות מאותיות ותנועות ומורכבן ידועות ונקראות בשם והנני מפרשם ואתן בם כללים טובים ומועילים באותיות למחלוקתם ולחמש מוצאותם ואבאר בכללם הנקודות כולם הגדולות והקטנות ודקדוקם שונות ובכלל זה יבואר דין הדגש במפואר ובחזק ובקל אתן לך משכל ודין השוא אביע ודרכיו אודיע ובמה נח בא ובמה נע ואם הוא פשוט ומורכב או פשוט גם אתן לפעמים כללים בטעמים ואודיעך דרכים במשרתים ובמלכים ולכל אלה הדברים עד הנה נזכרים פרק אחבירם שמו פרק שירה כי אשים בו דברי וכללי מאמרי כולם כלולים בשירים שקולים מזהב נחמדים למתוק לב התלמידים ולהרגילם בפיהם ויזכרו בהם בשבתם בביתם ובדרך בלכתם ויזכרו כללם כל ימיהם לעולם ושלש עשרה שירות בעיני אמירות במאמרי שפר אכתוב בספר וכל דבר מגידות במראה ולא בחידות עשויות כמשפטן

וזה פרטן:

השיר הראשון במספר האותיות וחלוקתם לשרש ולשמוש ולחמש מוצאותם:

השיר השני בדיני עשר הנקודות הגדולות: חמש מהן קטנות וחמש גדולות:

השיר השלישי בדיני אותיות אהו"י הנקראות אמות: לפעמים נראות ופעמים נעלמות:

הסיר הרביעי	כדיני אותיות יהו"א :	פאתר כנגד כפ"ת יקיה רעא :
הסיר החמשי	כדיני הדגש סימן יפה :	החזק הוא אם רפה :
הסיר הששי	כדיני השוא ונקודתו :	והוא נקרא משרת ומה היא עבודתו :
הסיר השביעי	כביאור השוא במה עניינים :	ואיך הוא נטה בקריאתו לשלשה פנים :
הסיר השמיני	בקריאת השוא סימן נח :	לדעת מתי הוא נע או נח :
הסיר התשיעי	כדיני אותיות אחה"ע שמבלבלים נקראים :	ויש להם שלשה סימנים :
הסיר העשירי	כביאור אותיות אחה"ע מיוחדות לחטפין :	שהם קמץ או פתח או סגול עם שוא נרדפין
הסיר הי"א	בחטף קמץ דינים :	ואיך הוא נחלק לשני מינים :
הסיר הי"ב	בחטף סגול וחטף פתח ועבודתם :	ומקומותם למושבותם :
הסיר הי"ג	לך שער אתנח :	בהבדל שבין החטף סגול וחטף פתח :

סליקו הסימנים :

השיר שראשון באותיות והלוקתם וחמש תוצאותם ומורכב משתי תנועות יתד ושתי תנועות יתד וב' תנועות אך בשאר הבתים זולת הראשון יבא יתד במקום תנועה בסוף הדלת :

אשא לבבי נא אלי כפים אל אל אשר חסדו בהשמים :
לי י־ עזור ביום וידי י־ חזיק יתמוך ימיני י־ אמיץ מתנים :
יורה לעבדו ל־ עשות ספר אשר יהיה בסוד דקדוק מאור עינים :
הלוך ודין נקוד ואותיות ומש־ פטם לאור אוציא כצהרים :
ובכן שלש עשרה ומירות א־ ענה יהיו לזכרון בלוחותים :
הוסף לשון קודש באותיות אשר עולים לסך עשרים ועוד לשנים :
להם חמשה אך כפולים נק־ ראו סימן מנצפך בא בירכתים :
ורחב פאת עמקן לארכן כ־ הפך לעשות כתב קודש יפה אפים :

פירוש זהו דעת הראב"ע כי לא הוסיפו האותיות הכפולות שהם מנצפ"ך רק לשים אותם בסופי התיבות ליפות הכתיבה כי מה שבעומק שב לאורך כזה כ ך מ ם נ ן פ ף צ ץ :

יחד־ לקו כלם לתוצאות והם בחמש מקומות ער ברים בנתים :
אהעח כתיב גרון וגיכק לחך מוצא וססרץ לבין שנים :
שביל לדטלנת בראש לשון וחיך בומף לבד בפה ובשפתים :
כלם באחד נח־ לקו ו־ היו שרש ותם שמוש ביא פעמים :

פל זה מבואר ופירוש ביא פעמים לא מכן שרש ולא מכן שימוש כאשר הולך ומבאר : בכתב

נכתב שמו אליה לשמוש כ-היה   אלבש בראש ושאר בפאותים :
זעף קצר חסר וגט למש- משים   עוד יש חלוקות בם לבד השתים :
יהוא בני נוח ורפיות אח רעה   ובגד כפת הם ל- קחו בפלים :
חזק בלי רפי טסשקצנו- זלים   אשיר בכל אלה כבמצלתים :

פירוש בפאותים בשתי פאות כי אלב"ש לא ישמשו רק בראש אבל שאר האותיות ישמשו בראש ובסוף ופי' לבד השתים ר"ל זולת מה שנחלקו לחמש מוצאות ולשרש ושמוש עוד נחלקו לשאר חלוקות כגון יהו"א שמיוחדות לנחות כמו שיתבאר בשיר שלישי ואהח"ע מיוחדות לרפיונות רוצה לומר שלא יקבלו דגש וגם תמיד רפים אעפ"י שאין עליהם רפי ובגד"כפת יקבלו הדגש והרפי וטעם שק"ן כנזל"ס יקבלו הדגש אבל לא הרפי וכל החלוקות האלה אבאר בשירות הבאות :

השיר השני בביאור הנקודות העברה אשר חמש מהן גדולות וחמש מהן קטנות והוא שיר מרובע ופשוט :

אשירה נא   שיר נכבדות   באר היטב   ובלי חידות :
ואבאר ע-   שר הנקודות   איך נחלקו   לשתי ידות :
חמש מהן   אנשי מדות   חמש מהן   כגמדות :
חמש הגדו-   לות החמודות   אלי יה הוא   טוב מגידות :
יהוא אחרי-   הן מתמידות   נחים כסת-   רים נוסדות :
ומדגש   הן נפרדות   רק אם בט-   עם הן עומדות :
ובעת הם לש-   וא נצמדות   אותו מני-   עות ומנדות :

כל זה כמעט מבואר ופירוש אנשי מדות תנועות גדולות וגמדות פירוש תנועות קטנות מן וגמדים במגדלותיך וסימן התנועות הגדולות אלי"ו הנ"א טו"ב ותמיד אחת מאותיות אהו"י נחות ונסתרות אחריהן לכן הם נפרדות מהדגש רק אם טעם התיבה עומד תחת התנועה גדולה כמו למה ימה ודומיהן והן מניעות השו"א רוצה לומר השו"א שאחר תנועה גדולה הוא נע לעולם :

חמש בנות   הן מולידות   בטרי-   קן בנקדות :
וקטנות לג-   דולות עובדות   הן הפוכן   עם כל אודות :
אחריהן ד-   גש מכבידות   או לשוא נח   הן מולידות :
אף אם בט-   עם נלבדות   רפות אחרי-   הן נאגדות :

פי' חמש הת"ק אשר סימנם בטריקן הן בנות לגדולות ומשרתות להן כי במקומות אשר לא יוכל לבא תג"

בשבתים או בו״ה כה הבריך לבא שם אז יבא התנועה קטנה וזהו עבודתן ויש השפוך בכל דבר שהתנועות גדולות כי תמיד אחריהן דגש או שו״א נח ואז אם בטעם שם נלבדות ר״ל שבטעם יחתו הקמץ אז יבא הרפי׳ אחריהן כמו ויבן וימח גבר בית ודומיהם לפי שהן מלעי״ל יבא אחריהן הרפי׳ :

עם יהוא אד־ גם מתיחדות אך בסגול בכלל מורדות :
יש בפעלים ויו נפקדות גם נחי ע־ ־ין בעתידות :
במקום שורק שלש נקדות ולמסורת יש בם סודות :

פירוש לא יבאו אותיות יהו״א אחר התנועות הקטנות רק עם הסגול הן מורדות בכלל זה כי יבאו אחריו לרוב כמו דבריך הבריא וכן תגלה יגלה וכן יש פעולים שתפקד מהן הוי״ו כמו פקדים שלפה וכן בעתידי מנחי העי״ן כמו ויקמו ויסבו בכולם בא הרפי׳ אחר התנועה קטנה שלא כדין ויש בהן סודות לבעלי המסורת למה יבאו כן ואין למדקדק בהן עסק :

השיר השליטי בדי כי אותיות או״י שהקראות לותיות הנשימה והוא שיר מורכב משתי תנועות ויתד ושתי תנועות שתי תנועות ויתד ושתי תנועות ע״מ כי אשמרה שבת :

מזמור לאליהו על עלמות הוסד עלי אוי הכ־ עלמות :
להן מקורא אותיות בשימה המה אלי דבור דומות לאמות :
זוכות אלי חמש קולות גדולות בעת אשר המה נחות ודומות :
אלף הלא תורה קמץ ואבן בלבד בשרשיות אך לא באמות :
גם עת אשר תבא חלוף להא ויו בסוף ובאמצע פעלים ושמות :

פי׳ על עלמות שם אותיות או״י כי דרכם לנוח ולהתעלם באמצע המלות ובסופן ולא תמצאם באחת מהמונחאות רק בנשימה ובעל ספר יצירה קרא להן אמות הדבור כי לא תוכל לבטא אחת מחמש תנ׳ אם לא שיהיו שם אחת מאותיות או״י כגון שאלף תורה על הקמץ שלפניו ודוקא אלף שרשית ולא שמושית כמו קרא קראת וגם האלף אשר תורה תמורת ה״א או וי״ו בסוף או באמצע הפעלים והשמות כמו וקאם שאן וראמה ויטבה קראן לי מרא כמטרא לחן ודומיהם :

הויו עלי חולם חסר ומלא הנם במסורת דורשי רשומות :
גם כן עלי שורק עם ויו כתובה כי איך בלי הויו שורק משימות :

פירוש הוי״ו תורה על חולם ולפעמים היא כתובה ולפעמים אינה כתובה וזה על פי המסורת ותורה גם כן על שורק והיא תמיד כתובה כי לא יתכן לשים שורק בלי וי״ו :

היוד עלי חירק תורה ובאה אחריו כתובה רק בקצת מקומות :
ובין שני מיני חירק בנקוד גדול וקטון הן כשתי תאומות :

גם כן עלי צרי אבן יסודית או יוד אשר תורה רבוי סבומות :
אך יש פליטה גם השבים ותגיד הולכים כרעיהם ארחות עקומות :

פירוש היוד תורה על חירק אבל אינה כתובה רק בקצת מקומות כי שני מיני חירק הם שאחד עם היו"ד והוא תנועה גדולה ושני בלא יוד והיא תנועה קטנה כמבואר בשיר שלפני זה והיו"ד תורה גם כן על צרי אבל דוקא כשהיוד שרשית כמו בית ה' עין ה' ודומיהם וכן כשתורה על רבוי כמו דברי דבריהם דבריכם ודומיהם אך יש שהולכים ארחות עקומות רוצה לומר יוצאים מן הכלל כמו אל יהי לה פליטה שבים ושלוח ותגיד לבני ישרא' ורעיהם הדומים להם :

אלה נקדות הן חמש גדולות חמש קטנות עוד להן מדומות :
פתח וסגול חירק אך בלי יוד חולם וקבוץ כן נקבו בשמות :
כי נם שלו האותיות לגופים אלה עשרה הן להן נשמות :
עוד יש נקדה ומשרת לכלם הן עוד אשורר בה שירות נעימות :

כל זה מבואר אך הנקדה המשרתת לכולם היא השו"א ויתבאר דינו בשיר ששי ושביעי ושמיני :

השיר השביעי בדיני אותיו' יהו"א בשמושם לבג"ד כפ"ת והוא שיר מורכב במשקל כשיר הראשון

אשקול במשקל שיר במנהג יהוא עת בא בגד כפת היות רעהו :
רפא ירפאהו בצדהו לבד אם יש מבטל לו וימנעהו :
מפיק וגם מפסיק ומרחיק דחיק ארבע מבטליהם לסימנהו :

פירוש מנהג אותיות יהו"א כשהן נחות הן מרפין בג"ד כפ"ת הבאין אחריהן חוץ כשיש שם אחד מד' מבטלין ושם מפיק ומפסיק ודחיק ואתי מרחיק כאשר אלך ומבאר :

מפיק בעת תוציא לאותיות ויה אך אין לאלף דין להוציאהו :
ההא ולה גפין ואליו פי בויו היוד וחיבהם וכל דומהו :
אך בא אדני בם וקותוהו ושׁ־ ליו בה ברפיור וכן חשבהו :

פירוש דין מפיק לא נאמר רק על אותיות וי"ה כשתוציאם מן הפה בסוף התיבה כמו ולה גפין וכל אבל אין לאלף דין מפיק כי אין מוציאין אותה מן הפה בסוף התיבה ושלשה יוצאים מן הכלל והם אדני בם וכו' ונחשבים לרפוי זר :

שני שמו מפסיק בכל טעם אשר יפסיק דבר עבין ויעמידהו :
זרקא והסגול והטרחא תביר אזלא וכל זקף אלי מטהו :

פזר וקרני פר ושלשלת יתיב פסיק ורביע לו והלגרמי הוא:
תלשא וגרשים רביע גם פשט אתנח וסוף פסוק: גבול קצהו:

פירוש המכתב השני הוא המפסיק רוצה לומר כל טעם אשר יפסיק ויבדיל בין דבר לדבר כגון זרקא וגו' וכו' כולם טעמים מפסיקים והלגרמי הוא רביעא של פסיק ואין הפרש ביניהם רק שהפסיק יבא אחר ישר אחר והלגרמי יבא בין שני ישרים:

אתי למרחוק לבד להא לחוק בסוף ונוספת ולא שרשהו:
אם הא שתי מלות בטעם מ' לעיל בין זה וזה מלך ויבדילהו:
רפי אזי בטל אבל אם י' היה בם מ' לרע אין דין להכחידהו:

פירוש המכתב השלישי הוא אתי למרחיק רוצה לומר כשטעם המלה שסופה הא יבא רחוק מטעם שמלה שראשה בגד כפת עד שבין טעם זה לטעם זה מלך אחד רוצה לומר תנועה אחת ולא יותר אז מבדיל המלך ביניהם ויבוטל הרפי אבל אם תהיה שמלה שראשה בגד כפת טעם מלרע אז לא יבוטל הרפי כי יהיו ביניהם שני מלכים וצריך שתהיה הה' בלתי שרשית רק נוספת כמו ואעידה בם אבל אם היא שרשית לא יבוטל הרפי' כמו וה' ענה בי ודומיהם:

ההא בפועל או בכח א' חרי קמץ אבל סגול בלי ההא הוא:
אך לא בגד כפת לבד כולל אבל כל הא' עלולות לו להכניסהו:
צרי והשורק עליהם אין גזר אתי למרחיק להרחיקהו:

פירוש בכח או בפועל כתובה או בלתי כתובה שכתובה כמו ביתה פרעה שבלתי כתובה כמו ועבדיך באו אבל אחרי הסגול היא כתובה לעולם ולא יבוא כלל בלי ה' כמו מסכה כסף ופי' כל העלולות פרוש לאחהע"ר אבל על הצרי והשורק לא נגזר דין אתי למרחיק כמו כוכבי בקר בגדו בה ודומיהם אף על פי שהטעם אתי מרחיק איננו מבטל הרפי:

דחיק והוא נהיג במקף עם זעיר סופו באות ההא וכן הפכהו:
מלה וסופו הא במקף אל זעיר ראשו באות עלול להחזיקהו:
גם זה עלי קמץ וסגול ב' אמר אבן מבטל הוא בהו היהו:

פירוש המכתב הרביעי הוא הדחיק ורוצה לומר כשתבא דחוקה מלה זעירא שסופה ה' במקף אל מלה שראשה בגד כפת כמו מה-בצע זה-בני ודומ' וכן לנהפך כל מלה שסופה ה' שתסמך במקף אל מלה זעירא כמו תכסה-בה ועשה-כן ודומיהם ולא נאמר זה על בגד כפת לבד כי גם על כל אות העלול להחזיק דגש ושם טעם בק"ק ז כו"לים כמו ולעשה-שם אלכה-נא ודומי' וגם זה לא נאמר רק על הה' שלפניה קמץ או סגול וכן אמרו במסורת כל זעיר דסמיך דגש בר מן ארבעה מלכים וסימנך או אי אי או:

מפיק

מפיק וגם מפסיק בדגש קל קרא דחיק ומרחיק מאד חזקהו :

זה מבואר והטעם יבואר לך בשיר שאחר זה :

עוד מ- בלי אלה מבטל יש והן דרך מנקדים יש להרגילהו :
תיבה אשר ראשה שתי בגד כפת אמנם תנאי הותנה והא אתיהו :
ראשון יהי בשוא וצריך ל- היות שני כמו ראשון במוצאהו :
שונים במוצא או בלי נקוד שוא אין בם אזי כח להשביתהו :

פירוש הנקדנים נוהגים עוד שכל תיבה שתחילתה שתי אותיות בגד כפת יבוטל הרפי אעפ"י שהיה לפניהן יהו"א אבל בתנאי שיהיו שתי אותיות של בגד כפת ממוצא אחד ושתהיה הראשונה נקודה בשו"א כמו בהבדלי בפרעה כי במקלי עברתי ודומיהם אבל כשאינם ממוצא אחד לא יבוטל הרפי כמו משליך קרחו כפתים ודומיהן וכן כשאין הראשונה בשוא כמו וקוה אשה בבתולים יבוטל הרפי :

אלה לחוק יהוא לבד יוצא וזר בקש במסורת ותמצאהו :

פירוש אומרים במסורת כי שמנה יוצאים מן הכלל שהם דגושים אחר יהו"א זולת מכשול כמו כי גאה גאה מי כמוכה נאדר בקדש וכו' בקש במסורת ותמצא האחרים :

השיר החמישי בדיני הדגש לדעת איזה הוא קל או חזק והוא שיר מרובע ומחולק ומורכב מיתד וארבע תנועות ושמו בקרבו :

אחוה את דעי בשם האל רועי והוא יתן ישעי לישר מעגלים :
לבבי אודיע ודקדוק אביע בדגש אציע פרטים וכללים :
יחלקו ותיקים דגשים לחלקים קצתם עתיקים קצתם נחשלים :
הלא דגש הבא בראשית התיבה וכן אחר השוא שניהם הם קלים :
ולבגד כפת הוקצה ולתקן יצא וחזק גם נמצא בטס שקץ נוזלים :

פירוש שני מיני דגש הן קל וחזק הקל הוא הדגש אשר בראש התיבה כמו בראשית ברא ודומיהן וכן הדגש הבא אחר שוא כמו יזכור תזכור ודומיהן ולא יבא רק בבגד כפת לתקן הקריאה ולהורות שאינם רפויים כי אולי יחשוב האדם שהסופר השמיט הרפי אבל הדגש החזק יבא בכל האותיות זולת בגד כפת כי גם באותם אשר בתוך סימנם טס שקץ נוזלים רוצה לומר כי י"א האותיות האלה מקבלים הדגש החזק אבל לא הקל לפיכך לא יבאו לעולם רפויים כמו שמבואר בשיר שלפני זה :

הלא עז יקרא בעת יבא אחרי תנועה כי מורה שמונה הבדלים :
לחסרון נון שרשית בסוף גם בראשית וגם נון שמושית בנון הנפעלים :

פירוש הדגש החזק הוא הבא אחר אחת התנועות והוא מורה על אחד משמונה דברים כמו שמבאר והולך : הא' הוא לחסרון כגון שהפית כמו חסרי פ"א וכן כסוף כמו מן נתן כאמר נתת ולחסרון כגון השורשים כמו מבית מסדש הראוי מן בית מן פדה וכגון ההפעלים כמו אפקד יפקד וכו' הדגש שבפ"א מורה על חסרון כגון נפעל הראוי אנפקד ינפקד וכו' :

ומורה על ענין / כברוח הבנין / והיה זה קנין / לעיני הפעלים

השני שמורה על כבדות הבנין כמו בבנין פיעל ופועל והתפעל שהם תמיד דגושי עין הפעל :

ישימוהו עלה / להורות במלה / עלי אות בת גילה / לדמיון הכפולים

השלישי כשיהיו שתי אותיות דומות על הרוב תחסר האחת ותדגש השנית להורות על אחותה בת גילה לדמיון גזרת הכפולים שבות שבותי וכו' :

הלא הא הידיעה / וגם הא הקריאה / בדגש מובאה / וכלב במגלים

הרביעי כל הה' הידיעה אחריה דגש כמו הבית הגדול והקדוש וכן אחר ה"א הקריאה כמו הקהל חקה אחת הדור אתם ראו וכן באותיות כל"ב המגלים פירוש המורים על דבר ידוע כמו כבית כבית לבית תמיד דגש אחריהם כמו שיתבאר בפרק השמושים :

אמת אות בסמכת / לויו המהפכת / בדגש הולכת / בזולת המבטלים

החמשי כל אות הסמוך אחר וי"ו ההפוך שיא דגושה כמו ויאמר ותאמר זולת המפעלים כאשר יתבאר בשיר תשיעי :

שתים הם עלות / לפאר המלות / תנועות הגדולות / בבואן בגבולים

כמו בן הוא מובא / באמצע התיבה / באות נקוד בשוא / לפאר המלים

הששי הדגש הבא לתפארת הקריאה והוא בא בשתי אופנים האחד כשיבואו אחת מהתנועות גדו' בגבולים ר"ל בי"ס בסוף חדלו הרים כאלו וכן תחת אות שואית כמו הכפיכי עקבות ודומיהם

נתנוהו שיהוא / תמורת אות יהוא / ובמקומות שהוא / לספר נחדלים

השביעי הבא תמורת יהו"א וקורין אותו דגש תמורת שבא כמו קדשה גדלה הראוי קדושה גדולה על משקל מלוכה וכן ופטורי צצים הראוי ציצים :

וכור כי יבא על / מקום תיו התפעל / וגם כן כל פעל / בתיו שרשי משלים

השמיני הבא להורות על חסרון תי"ו התפעל כמו אל תטמאו הראוי תתטמאו וכן כל שרש שלמד הפעל שלו תי"ו כמו הכרתי שבתי הראוי הכרתתי השבתתי ודומיהם :

יקדם החסרון / ודגש לו אחרון / ולהפך יורון / מלכים הגדולים

פירוש

פירוש תמיד שהוא מורה על האות החסרה לאחריו ולא לפניו   אבל התנועות הגדולות וזולתן לבשך
כי תמיד הם מורים על האות שלפניו כמו אדע אשב   שהרי מורה על היוד שלפניו :

יְהִי שִׁירִי תָּמִיד   לְזֵכֶר כָּל תַּלְמִיד   וְעַל יָדוֹ צָמִיד   יְהַב הַמַּשְׂכִּילִים

יהב המשכילים פירוש יתן והוא בגימטריא ז"ן כמנין בתי משקל זה השיר :

השיר   השני בביאור השם דיני השוא איך הוא משרת והוא מורכב מב' תנועו' ויתר וד' תנועות :

אֵלֶּה   מְלָכִים הָעֲשָׂרָה   הֵמּוֹ -   לְבִים בַּהֲבָרָה
חָמֵשׁ   מְשָׁרְתוֹת לְחָמֵשׁ   קָטוֹן   לְגָדוֹל בַּשּׁוּרָה
אֶחָד   מְשָׁרֵת אֶל כֻּלָּם   וּשְׁמוֹ   שְׁוָא וּלְבַדּוֹ נִבְרָא
יֵצֵא   וְיָבֹא לִפְנֵיהֶם   וְלָא -   חֲרֵיהֶם אֶל עֶזְרָה
יָבֹא   פְּעָמִים בַּאֲרוּכָה   גַּם בָּא   פְּעָמִים בִּקְצָרָה

פירוש המלכים העשרה הם עשר התנועות שהם חמש גדולות וחמש קטנות וכולם נקראים מלכים אעפ"י שהקטנות משרתות לגדולות כמבואר בשיר שני והשוא הוא משרת לכלם ויבא לפני התנועות ולאחריהם כמו פקוד פקדו ופי' בארוכה ובקצרה שלפעמי' הוא נע ולפעמי' נח כמבואר בשיר ח':

תַּחְתָּיו   לְעוֹלָם לֹא יָבֹא   נִגּוּן   וְטַעַם הַסְּבָרָא
גַּם לֹא   שְׁנַיִם בִּתְחִלַּת   תֵּיבָה   בְּכָל סִפְרֵי מִקְרָא
גַּם הוּא   בְּסוֹף תֵּיבָה לֹא בָא   רַק עִם   בְּגַד כְּפַת בַּתְרָא
אָכֵן   לְבַד קוֹשְׁט יֵשְׁט וַיַּשְׁק   הֵמָּה   מְשַׁנִּין הַסִּדְרָא

כל זה כמעט מבואר ופי' עם בגד כפת בתרא בסוף תיבה כמו ישב ויבך שהרי אל תוסף ותמיד הן דגושין ברגש קל חוץ מן הכף שהבא נ"ב רפוים בסוף שתיבה עם שוא וזה כשהיא לכנוי הנקב' כמו ידך רגלך גם כשהיא שרשית כמו דרך המלך כלך אבל קושט ישט וישק משנין הסדר כי הם בשוא ואינם מבגד כפת:

תֵּיבָה   בְּסוֹפָהּ נָח נִרְאֶה   אֵינוֹ   לְפָנָיו בַּר מֵצְרָא
בַּיִת   יְחִידִי לֹא יִבָּנֶה   כִּי אֵין   בְּיָדוֹ הַגְּבוּרָה

פירוש בסופה נח נראה כל אות שאינה מאותיות אהו"י שהיא בסוף התיבה בלי נקוד כמו רי"ש של שמר למ"ד של אכל ולא יבא לעולם שוא לפניהם ופי' בר מצרא שכן מלשון רז"ל ופי' בית יחידי לא יבנה שלא יבוא ממנו מלה כי משאר התנועות יוכל לעשות מלה כמו כי גם אך אז כל ודומיהן:

יֵשׁ לוֹ   שְׁלֹשָׁה שֻׁתָּפִין   רֵיֵ -   עָשׂוּ עִמּוֹ חֶבְרָא
קָמֵץ   וּפַתַּח גַּם סֶגוֹל   עִמָּם   יְהִי חָטֵף נִקְרָא
בַּתַּר   זְעֵיר לִי וְאַחֲוֶה   כִּי עוֹד   לְכָל אֶחָד שִׁירָה

כל זה מבואר ודיני החטף קמץ והפ' וחטף סגול יתבאר כל אחד בשיר המיוחד לו :

השיר השביעי בביאור קריאת השוא איך הוא נוטה לשלשה פנים והוא שיר מורכב מיתד וארבע תנועות ויתד ושתי תנועות:

בקול צהלה ורון זמיר אענה שוא בתנועתו לך אמנה
בשלש אופנים קריאתו ובהם יתחלף וישתנה
בעת יבא פשוט אזי תמיד לפתח גדול הוא קצת פונה
אבל אם יבא בג־ עיא אצלו תנועתו ממש אזי קונה

פירוש השוא נקרא בשלשה אופנים האחד הוא קריאתו הפשוטה והוא נוטה קצת לקריאת הפתח אבל אם יבא אבל השוא בגעיא אז קריאתו כקריאת הפתח ממש כמו דבר בליעל האליך ונשוכם קורין אותם כאלו הן בפתח ממש דבר ונשוכם ודומיהם:

ולפני אותיות גרוניות קצת לקריאתם בקול עונה
ועם געיא יבא בהרחבה כאות הגרון א־ חריו חונה

האופן השני כשיבא השוא לפני אחהע קריאתו נוטה כקריאת אותו האות כמו תאכם קריאתו נוטה קצת לברי וכן יהי אור קריאת השוא נוטה קצת לחירק אבל עם הגעיא קורין אותו כקריאת אות הגרון ממש כמו תחי נפשי יהי שמו לעולם קורין אותם תיחי ייהי וכן דעו אופה קורין אותו דועו

ואם לפני היוד שוא יבא אלי חירק נוטה קצת מענה
אבל אם אצלו י־ היה געיא בברור החירק שמע מניה
ובאשר ביוד י־ היה חירק שוא זה יצא מ־ כלל הנה
שאר דיני געיא והמתגים בפרק הטעמים לך אשנה

האופן השלישי כאשר יבא שוא לפני יוד הוא נוטה קצת לחירק כמו ויעקב ויוסף וידעו ככולן קריאת הוי"ו נוטה לחירק ואם אבל השוא בגעיא אז קריאתו כבירור כקריאת החירק כמו ביד משה ואהרן וידעו כי אלדים קורין אותו ביד וידעו בחירק אבל כאשר היוד נקודה בחירק אז קריאת השוא כקריאתו הפשוטה כמו וישראל אהב אעפ"י שהשוא בגעיא אין קורין אותו בחירק:

השיר השמיני בביאור מתי נקרא השוא נע או נח והוא שיר מורכב מיתד ושתי תנועות ויתד ושתי תנועות ויתד ותנועה אחת:

אשר נקרא משרת ל־ מלכים בניהא לך להניעו דרכים

פירוש השוא נקרא משרת למלכים כמבואר בשיר שני ואומר כי בחמשה דרכים מניעים את השוא כאשר שנלך ונבאר:

לכל הבא בראש תיבה והוא בה לעקר או לאחד ה־ צרכים

הדרך הראשון הוא כל שוא שהוא בראש התיבה בין שהוא תחת אות
שרשית או שמושית הוא נע כמו ושם שלש אלה ודומיהם :

יקדמוהו חמשה ה־ גדולים והמה אז במאריכים משובים

הדרך השני כשיבא לפניו אחת מחמש תנועות גדולות כמו שמרו שומרים
ויסבו פינחס ינכלון ודומיהם השוא הוא נע ושתנועה גדולה שלפניו נמשכים כמאריך :

הלכה זאת לאותיות חזקות והוא תחתם לדמיון ה־ נסיבים

הדרך השלישי השוא שהוא תחת אות דגושה לדמיון הנסיבים השוא שתחת הנון נע
כי היא דגושה וכן דברו וספרו ודומיהם :

וכן דין כל שוא שני בעת בא בתוך תיבה שנים בה סמוכים

הדרך הרביעי כשיבאו שני שואין באמצע התיבה הראשון נח והשני נע כמו ישמעו ילמדו ודומיהן

הלא בסוף שניהם נח אבל ראש לעולמי עד שנים לא כרוכים

אבל כשיבאו שני שואין בסוף התיבה הן שניהן נחין כמו שמרת
ויבך אבל בראש התיבה לא יבאו לעולם שני שואין זה אחר זה :

לעת הוא בא בראשית ה־ דמויות והשני הוא אשר מורה נבוכים

הדרך החמישי כשיבאו שתי אותיות דומות זו לזו והראשונה אז הוא נע
ומלת הנני מורה הדרך לנבוכים :

ואחריהם לעולם אות רפויה שתים עם שתי המה הפכים

פירוש אחר כל חמש מיני שואין הללו יבא לעולם רפוי חוץ מבמלת שתים ושתי
שהתיו דגשים אחר שוא נע :

יפוצון מע־ יני דיניו וחקיו בתוך שירים לפניך ערוכים

פירוש עוד יש לשוא דינים רבים ויבוארו בשירים שלפניך

חזק ואמץ בני ולמוד זמיר זה מפרש דין משרת ל־ מלכים

השיר השלישי בדיני אותיות אחע״ה ואיך הם מבלבלים כל הנקוד והוא שיר מורכב משתי
תנועות ויתד ושתי תנועות ויתד ושתי תנועות על משקל יגדל אלהים חי וכו׳ :

אקרא אני אחעה מבלבלים הורסי יסוד נקוד והבללים
בלתם כתיב נקוד וארחותיו מכל דבר מכשול מסוקלים

להם שלשה אוי־   יבים תמיד   אין מי אשר בינם   יהי משלים
אחד שמו חירק   ולא יקדים   לעזור משכנאיו ל־   עשות מלים
סגול ופתח י־   לכו תחתיו   לעבוד עבודתו   ולו גאלים

פי' זה כמעט מבואר   ופי' אחד שמו חירק ר"ל התנועה האחד של אהע"ה הוא החירק והוא לא יעזור לשכניו לעשות מלה כי במקום שיבא החירק תחת שאר האותיות כמו ישמור תשמור נשמור וכו' לא יבא כן עם אותיות אהע"ה רק יבא במקומו פתח או סגול כמו יחמוד יעמוד יאסוף תאסף:

שני שוא נקרא   ולא יורד   תחתם יחידי רק   במקהלים
קורא לעזרתו   שלש רעיו   קמץ והפתח   והסגולים

פירוש   התנועה השני הוא השוא הפשוט   כי לא יבא תחת אהע"ה רק אחד משלש רעיו שהם הקמץ והפתח והסגול עמו חוץ מבשלשה אופנים יבא שוא הפשוט כמו שיתבאר בשיר שאחר זה:

שונא שלישי הוא   שמו דגש   מן גו יגרשוהו   ומפילים
רצה כמו בן ריש   שנוא דגש   היו לאחעהר   ובו מושלים
ומג־   רשים אותו   ובא לגור   בין הנ־ נקודים הנ־   אמללים

פירוש התנועה השלישי הוא הדגש וכזה בפתיחה גם כן הר"ש וסימנם אחעה"ר   והמה אותיות אלה מגרשים הדגש מתוכם והוא הולך וינסב תחת הנקודות הקטנות שלפניהם כמו שהולך ומבאר:

כן שר־ גבו ישע   קטניהם   למקום גדולים הם   אזי עולים
פתח יהי קמץ   והחירק   ישוב אלי צרי   כבפעלים
קבוץ לחולם י־   עלה מעלה   פן י־ היה נקוד   בקלקולים

פירוש התנועות הקטנות יהיו אז לתנועות גדולות   כי הפתח יהיה קמץ והחירק ישוב לצרי כמו בבנין פעל כמו מאן ימאן לולי אות הגרון היה שמו כפתח ודגש אחריו כמו פקד יפקד   וכן ברך ברכת לולי הרי"ש היה ברך על משקל פקד   והקבוץ יש לה למעלה על ראש האות ונעשה חולם כמו ומורק ושוטף הראוי ומרק ולא יורד הדגש תחת ג' הנקודות כי יהיו אז ד' נקודות והקולקל הכתיבם:

עוד יש לאחעה   שאר דינים   יהיו מבוארים   במשקלים

זה מבואר ואינו צריך לפירוש:

השיר העשירי   בבאור כי השוא הפשוט לא יבא תחת אותיות אה"ע רק כאחד משלשה אופנים והוא שיר מורכב במשקל השיר השביעי:

לאותיות   גרוניות ראויות   חטפיות   לבד בהיות   דחיות
ולא ישוט   שוא פשוט   בראשם   לעולמי עד אבל אמצע   מצויות

ולא באים ונמצאים לבד אם באחת מ־ שלשה ה־ רשויות
וסימן צח לך תקח בנדח נגינות עת בראשיתן חבוריות

פירוש כי אותיות אהח״ע יבואו לעולם באחד מחטאפין שהם חטף קמץ וחטף פתח וחטף סגול לבד בסיות אי זה דחייה כמו שהולך ומבאר ואומר כי בראש המלה לא יבא לעולם שוא פשוט אבל באמצע יבא באחד משלשה פנים וסימנם נד״ח ר״ל נגינות דגש חירק ונגינות ר״ל כשתהיה הנגינה לפני אהע״ה אז הם בשוא פשוט כמו שלחנו ידענו ודומיהם :

וחירקכן בעת שכן ואבן לפניראך באותות ש־ משיות
כמו יהיה וגם יחיה ותחיה אבל לא כן לאחר שר־ רשיות

פירוש כאשר החירק יבא לפניו תחת אות שמושית אז יהיה שוא פשוט כמו יהיה ויחיה וכו׳. אבל אם האות שרשית יבא בחטף כמו נאמן באבו שהם בחטף פתח :

ודגש קל אשר הוטל לאחריו ואם איננו בתוך בלתי רפויות
שלש אלה קרא מלא ברחב אשר צוה יהושע להחיות

פירוש כשיבא דגש קל אחריהם אז הם בשוא פשוט כמו יחפוץ תחבוש ודומיהם, וכן בבלתי רפויות ר״ל באותיות שם שקן כו״ל״ם שאינם מקבלים דגש קל אבל מקום שם יבא לפעמים בשוא פשוט כמו יחמוד יחשר ודומיהם והנה שלש אלה שסימנם נד״ח כנמצאים בפסוק אחד כיהושע שכתו׳ רק רחב הזונה תחיה היא וכל אשר לה כי החביאה את המלאכים אשר שלחנו :

והפרשים לנדגשים ברבוי ותכירם ואל תבא לטעיות
הלא הם א־ מצע בשני שואים במן יחפוץ ויחפצו לראיות
ומן יחמוד ויחמדו ואף כי לדגש קל כלל בלתי ראויות
ולחטפין שני פתחין רצופין ויעמדו ביעלצו גלויות

פירוש בארבעה בתים האלו נותן לך סימן שתכיר איזה הם בשוא פשוט או בחטף ואומר כי אותם שיבאו ברבוי בשני שואין הם נגזרים מאותם שהם בשוא פשוט כמו יחפצו ויחמדו נגזרי׳ מן יחפוץ ויחמוד שהם בשוא פשוט אבל אותם שהם בשני פתחין ברבויים כמו יעמדו יעלמו הם נגזרים מאותם שהם בחטף כמו יעמוד יעלם :

ויש מלות מיוחדות ובאות בבל לשנא בעד פשוט קנויות
בלשנא ה־ עלמה ו־ חסיה אבל יוצאין שמנה ב־ חסיות

פירוש יש מלות שהשוא בהן לעולם בשוא פשוט כמו כל לשון העלמה כמו ואם העלם יעלימו וכן אמרו במסורת כל לשון חסיה בשוא כמו אחסה יחסה וכו׳ חוץ משמוכה יגאליה מן הכלל:

ויש רבים פעמים כן ולא כן ובאלה במסורת מנויות·
ויש שמות בחטף גם בפשוט ואין טעם לשמות ע׳ צמיות:

פירוש יש מלות שהם לפעמים בשוא פשוט ולפעמים בחטף כמו מעשר מכל הוא בחטף פתח מעשר בני ישראל בשוא פשוט וכן נשפכו עליה בחטף סגול כקש נשפכו לו בשוא פשוט וכל אלה הם על פי המסורת וכן יש שמות העצם שקצתם בפשוט וקצתם בחטף כמו יעקב אהרן שהם בחטף פתח ונחשון יעזר נעמן אחאב הם בשוא פשוט ואין טעם לשמות העצמים:

השיר הוא כדיני החטף קמץ איך הוא נחלק לשני מינים והוא שיר מורכב משתי תנועות ויתד ושתי תנועות ושתי תנועות ויתד ושתי תנועות:

שירה בנופת צוף אטיף בהחטוף ימתיק בפי תלמיד כלשד דבש גם מן
הנה שני חטף קמץ למיניהם אתן לך סימן מובהק ברישומן
אחד לגורלו תמיד שוא אצלו שני שוא אין לו אך הוא כמו אלמן
הוא בא לארבעה סבות ואופנים זכר לסימנם יתן לך חשמן

פירוש שתי מיני חטף קמץ הן שאחד הוא נקוד שוא אצל הקמץ כזה ׳׳׳ והשני שוא קמץ זולת שוא אצלו ויש קוראים לו קמץ חטוף ובא כן לארבע סבות סימנם חשמן פירוש חזק שוא מקף נחי העין כאשר הולך ומבאר:

חזק בבא פעם אחריו בסוף טעם דגמת לחגא גם כלו ידי אמן

פירוש חזק רוצה לומר דגש כשיבא לפעמים אחר הקמץ והטעם יבא אחר הקמץ אז הוא נקרא קמץ חטוף כמו לחגא כלו תפלות דוד מעשה ידי אמן כלם הם קמץ חטוף אבל אם היה מאריך תחת הקמץ היה קמץ גדול כמו למה ימה כמו שמבואר בשיר שני:

ושוא אשר הוא נח משל בחכמה קח קמץ בלי מאריך יהיה לך סימן

פירוש כל קמץ שאחריו שוא נח הוא נקרא קמץ חטוף כמו חכמה וכן זכרה לי אלהי ויהיה לך סימן כשאין מאריך אצל הקמץ אבל זכרה ירושלם השוא הוא נע כי יש מאריך אצל הקמץ וכן תמצא בכל ספרי האשכנזים המדוייקים ולא כן בספרי הספרדים:

מקף אשר הוא בא עמו בסוף תיבה כל כל ויפרץ בם היה לעד נאמן

פירוש כל קמץ שבא בסוף תיבה עם מקף הוא קמץ חטוף לכן כל כל אשר לו מקף נקרא קמץ חטוף וכשאין לו מקף הוא בחולם כמו כלו נפור כל כנף וכן פן יפרץ בם קרו״ם ב ק״ח בעבור המקף

נחים

נחים בעיניהם בקצת עתידיהם ישוב בוישב ויו הה־ יסוד נסמן

פירוש בקבצת עתידי מנחי העין ישוב השורק לקמץ חטוף כמו מן ישוב נאמר עם וי"ו ההפוך וישב הקמץ האחרון הוא קמץ חטוף בעבור השלם מלעיל וכן בלי וין ההפוך כמו ישב לא תשב לא הקמץ הוא חטף:

ולפי היות חטף קמץ בתוך מנין עשר תנועות הה־ נקוד ובסבומן
כשאר נקדות הוא עובד עבודתו שרת לאותיות כלן עדיתמן
לאבן במקראשון כירק יסודתו בלבד לאותיות אחעה להטעימן

פירוש לפי שהקמץ החטוף הוא בשבוא ובחשבון עשר התנועות כאשר כתבתי בשיר שני לכן הוא בא תחת כל האותיות ודומה קמץ שר אשר רוצה לומר הקמץ החטוף שהוא זולת הוא אבל כמין השני ר"ל החטף קמץ שהוא עם השוא לא בא רק תחת אהח"ע להרחיב מוצאן ולהטעים אותם היטב:

גם הוא יחידי לא יוכל עשות מלין אך בה־ עמיתו יש כח להשלימן
לו דין שני אחיו פתח והסגול כאשר אבאר בב־ ללן ובמקומן

פירוש החטף קמץ שהוא עם השוא לא יעשה מלה יחידי אבל כחברו שהוא הקמץ חטוף יש כח לעשותה כמו כל תם דרך והכלל כי לחטף קמץ שהוא הקמץ עם השוא יש כל דיני אחיו שהם החטף פתח והחטף סגול כאשר יתבאר בשיר שאחר זה:

השיר כ"ב בחטף פתח וחטף סגול ובחטף קמץ הנקוד עם השוא והוא שיר מורכב מיתד ושני תנועות ויתד ושתי תנועות על משקל ארנן עולם אשר מלך וכו':

בשיר אפתח בדין פתח וסגול ב־ חטופיהם
וכן שמץ חטף קמץ והם כאשר שוא להם
והנסמן באות חשמן כבר בלו כלליהם
אני אגלה שלש אלה בדתיהם ודיניהם

פירוש שמן חטף קמץ חלק ממנו והוא הקמץ אשר נקוד בשו"א אבל כי אותו אשר הוא בלתי שו"א שימנו השמן כבר באורתי כל דיניו בשיר שלפני זה ובכן אבאר כל שלשת מיני החטפין שהם החטף קמץ והחטף פתח והחטף סגול:

מקומותם למושבותם ותחנותם באחעה הם
ולא תאות אליהם אות לבד פתח בבפליהם
כמו צללי וגם גללי וריבבות כדומיהם
והגעיא לך ראיה בכל אלה ורעיהם

כהא דעת   כנוגעת   כמה בשוא   ועיניהם
כהמדברים   והמקברים   אבל לא כן   יחידיהם
ויש זרים   ונזכרים   במסורת   פרטיהם

פירוש עקר מושב השלשה חטפין תחת אהח"ע : ולא יבאו תחת שאר אותיות לבד לפעמים יבא החטף פתח תחת כפלי האותיות רוצה לומר כפסקי אותיות דומות זו לזו והראשונה בשוא מסימני פתח אבל כמו גללי גללי ורבבות ודומיהם רבים וכן בשיבא נעיה תחת הה' פתוחה שלפני מם שאית כמו המדברים המקברים אבל לא יבא כן בלשון יחיד כמו המדבר המספר וזהו מה שאומר כמה בשוא ועיניהם רוצה לומר בשנה עין הפעל בשוא:

ויסד   בראש יתד   בעת שורק   בוויהם
כמו וזהב   וכן וקרב   ולא בבגד   כפתיהם
וברכה   וגם כבה   באוכל כל   לשוניהם

ידוע במלאכת השיר שנקרא יתד כל מלה שראשה שוא ותנועה אחת אחריו כמו שמור זכור ודומיהם ובשיבא וי"ו בשורק בראשה אז יבא פתח אבל השוא כמו וזהב הארץ וקרב לבו אבל לא יבא כן עם בגד כפת כמו ובני ודבר וכרוב ודומיהם וכל לשון ברכה בשהשוא תחת הבי"ת הרי"ש היא בחטף פתח כמו ואברכה והתברכו ודומיהם וכן כל לשון אכילה כשהשוא בלמ"ד הכף היא בחטף פתח כמו תאכלנה ודומיהם ויש שיוצאים מן הכלל כמבואר במסורת דרבי אהרן בן אשר שאנו סומכים על קריאתו :

ולא נוגש   לשם דגש   ושלום אין   במחניהם
ונצרכים   למאריכים   להמלכים   שכיניהם
ונרצפין   שני חטפין   בלי נמצא   למיניהם
וגם השוא   כלל לא בא   פניהם או   לאחריהם

פירוש לעולם לא יבא דגש אחריהם לא דגש קל ולא חזק ותמיד צריך מאריך בשוא מתג תחת המלכים רוצה לומר התנועות שלפניהם כמו יעמוד יחבור יאסוף ודומיהם ולא יבואו שני חטפין רצופין זה אחר זה גם לא יבא השוא פשוט לא לפני חטף ולא לאחריהם :

ולא באים   ונמצאים   בנח נראים   בסופיהם
והטעמים   בלי קמים   לעולמים   בתחתיהם
ולא יבשר   ואי אפשר   עשות מלה   בחד מהם
והדינים   כבר נמנים   בשיר ששי   שלשתיהן

כל זה מבואר ובכר שלשת הדינים הללו בשיר ששי השוא שיר השוא הפשוט כי דין אחד לשלשתם כזה : השוא

וחשיר פי׳ כביאור המקומות אשר ישרת בהן החטף סגול ולא החטף פתח והוא שיר מורכב
מספקי תנועות ויתד וב׳ תנועות ע״מ השיר הזה רק שזהו שיר הרוזי ושמו בקרבו :

אורך כתיב חטף סגול ומעללו איה מכון שבתו ומקום מנוחתו :
לרוב בפא אלף אוה למושב לו מקור בכלב גם צווי באחדותו :

פירוש על הרוב מושב החטף סגול הוא בכתי פא אלף כמו במקור עם כלב ואולתו וכן כמוי ליחיד
כמו אסוף כאסוף כאסיף לאכול ודומיהם :

יאנח בסגול אזהוא בא בפא פעלו עבר בנפעל גם הפעיל כדגמתו
היה מקום חירק סגול והוא אצלו אך אם שוא אחריו הוא י׳ דחה אותו

פירוש כשהאיתן בסגול פא הפעל בחטף סגול כמו אאסיף יאסיף וכו׳ וכן כשאר אותיות הגרון כמו אעמוד אעבור אבל כשהאית״ן בפתח פ״א הפעל בחטף פתח כמו יעמוד יעבור ודומיהם וכן בעוברי נפעל והפעיל ההא והכן בסגול להרחיב על אחעס ופא הפעל בחטף סגול כמו נאכל נעבד נחשב וכן ההפעיל האביל שעביר האביד אבל אם יבא שוא אחר אות הגרון אז ידחה השוא את החטף סגול ויבא במקומו סגול או שוא פשוט כמו נערמו מים נהפכה לזרים ובשוא כמו בקש נהפכו לו וכן בעתידי הקל ויאסמו ודומיהן :

ובהא בבחי העין בהפעילו עבר בבנויו ומעט בזולתו

פי׳ גם בה״י הפעיל מבחי העי״ן בשיבא העבר בבנוי׳ כמו הביאך הביאני וכו׳ וכן הסיבכו הכינני הביקותי הביקך המיקך המיתו ולפעמים זולת בנוי כמו השיבות כי שיה הקימותי כי ה׳ שהיבות מחרון ודומ׳ מעטים :

הנה אמונה גם לשנא אמת כלו גם שם אשר אלף תבא בראשיתו
לא י׳ היה בלבד עת בא במשקלו דומה לפעול או פעיל נקדתו

כל זה כמעט מבואר ופירוש דומה לפעול או פעיל כמו אנוש אדום אויל ודומיהם לכן מלת אסר
היא בחטף פתח כי איננו ממשקל פעול ופעיל :

ובשם אשר ראשו מתחיל אלי ואלו בן י׳ היה חטף סגול תנועתו
יצא אבי ואחיכיהם סגולים לא אכן שמי אליהו בזרותו

ופי׳ אלי ואלו כמו אליעזר אלימלך אלישע אלימור אליהוא ודומיהם וכן בחולם אלו כמו אום אקים אקיו אקיך וכו׳ כולם בח״ס אבל המתחילים אבי ואחי כמו אבימלך אביגדור אביגרב ודומ׳ וכן אחיטוב אחירע אחימלך אחיכועס כולם בחטף פתח חוץ משמי אליהו הוא זר ויוצא מן הכלל כי הוא בצרי והיה ראוי להיות בחטף סגו׳ אליהו :

בחור הלא תראה שיר זה ומעללו כי שיר חרוזי הוא עשה כתבניתו

פירוש שמשוררים קראו לשיר שיש לו חרוז מיוחד בסוף הדלת וחרוז אחר בסוף הסוגר בשיר הזה
שיר חרוזי :

סליק פרק שירה

פרק המינים

אמר אליהו המחבר כבר בארתי בספר הבחור דרך השתנות נקודות השמות וקריאתם בכלל ולא הבדלתי בין השמות למיניהם לפי שדרך אחד לכל המינים בהשתנות נקודתם לכן באתי בפרק הזה להודיעך מספר מיני השמות ולא עלתה הסכמה מוחלטת בין המדקדקים במספרם כי יש מי שמיקל יותר מדאי ויש מי שמחמיר יותר מדאי ובאתי אני והעמדתים על שלש עשרה כי הם עקרי מיני השמות כאשר אבאר: המין הראשון שם העצם: השני שם הפעל: השלישי שם דבר: הרביעי שם התאר: החמישי שם מתגבר: הששי שם מצטרף: השביעי שם המקרה: השמיני שם היחס: התשיעי שם הכלל: העשירי שם המין: האחד עשר שם נרדף: השנים עשר שם משתף: השלשה עשר שם המספר: ועתה אבארם אחד אחד:

המין הראשון שם העצם

והוא שם הנופל על פרטי המין האנושי אם זכר אם נקבה כמו משה ואהרן ומרים ודומיהם ובכלל זה שמות העירות והארצות וההרים והנהרות והימים והמדברות ודומיהם כמו עיר ציון ארץ צרפת הר סיני נהר פרת ים כנרת מדבר פארן ודומיהם: ודע כי בארבעה דברים נבדל שם העצם משאר מיני השמות וסמנם סרכי פירוש סמיכות רבוי כנוי ידיעה סמיכות רוצה לומר שלא יסמך לאחר כמו שתאמר מלך מצרים לא תוכל לומר משה מצרים: רבוי רוצה לומר שלא יתרבה לומר אברהמים יצחקים ודומיהם: כנוי רוצה לומר שלא יבא בו כנוי לומר אברהמך יצחקך ודומיהם: ועוד הוא נבדל משם התאר ושם הפועל בדבר אחר והוא שלא נגזר ממנו פעלה כי מאלה השנים נגזר פעלה כמו מן חכם שהוא שם תאר נאמר חכמת חכמתי וכולי ומן דבר שהוא שם פעל נאמר דברת דברתי וכולי ולא נאמר מן אברהם אברהמת אברהמתי וכולי:

המין השני שם הפועל

והוא שם אשר נגזר מן פעל מה כמו מן פקד וזכר נאמר פקדון וזכרון או זכר ודומיהם מהשמות: אכן תדע כי רוב שמות הפועלים בתוספת אחת

מהאותיות

מְהָאוֹתִיּוֹת הָאֱמְנוּתִי כְּמוֹ מִן שָׁכַן וְאָכַל נֹאמַר מִשְׁכָּן מַאֲכָל וְדוֹמֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי בְּסֵפֶר הַבָּחוּר בְּמַאֲמַר שְׁלִישִׁי בְּעִקָּר יב׳ : וְעוֹד תֵּדַע כִּי מִכָּל פֹּעַל נִגְזַר שֵׁם אַף כִּי לֹא נִמְצָאֵהוּ בַּמִּקְרָא כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בַּתַּלְמוּד לְמֵאוֹת וְלַאֲלָפִים כְּמוֹ מְצִיאָה מְשִׁיבָה לְקִיחָה מִיתָה : וְרֻבָּם עִם הֵא נְקֵבָה וּבִמְעַטְהֶם נִכְנָסִים בְּמִין שֵׁם הַמִּקְרֶה כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּמִינוֹ : וּבִכְלַל הַמִּין הַזֶּה הֵם הַשֵּׁמוֹת אֲשֶׁר נִגְזַר מֵהֶם הַפֹּעַל כְּמוֹ מִן רֶשַׁע נֹאמַר אִם רָשַׁעְתִּי אַלְלַי לִי וּמִן בַּעַר וְכֶסֶל נֹאמַר וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִכְסָלוּ : יִרְמְיָה י׳ וְדוֹמֵיהֶם : אָכֵן בַּעֲבוּר מִעוּט מְצִיאוּת הַשֵּׁמוֹת הָאֵלֶּה אֵינָן כְּדֵי לְהִקָּרֵא בְּמִין מְיוּחָד אַךְ עַל שֵׁם אָחִיו הַנִּגְזַר מִן הַפֹּעַל יִקָּרֵא : וְעוֹד מִי יֵלֵד לָנוּ לְבַקֵּשׁ בְּכָל הַמִּקְרָא לִרְאוֹת אִם נִמְצָא מִמֶּנּוּ פֹּעַל אוֹ לֹא וְהַמָּשָׁל כְּמוֹ עַיִן אֹזֶן יָד אֹהֶל קְרָאוּךָ אֵלֶּה שֵׁמוֹת שֶׁנִּגְזַר מֵהֶם הַפֹּעַל בַּעֲבוּר שֶׁבָּאִים מֵהֶם פְּעָלִים בַּמִּקְרָא כְּמוֹ הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם דְּבָרִים לב׳ : וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי אֵיכָה ג׳ : וַיֶּאֱהַל עַד סְדוֹם רֵאשִׁית יג׳ : וּמִי יַגִּיד לָנוּ כָּל אֵלֶּה : לָכֵן נִרְאֶה לִי שֶׁטּוֹב לִקְרֹא אוֹתָם שֵׁם דָּבָר בִּסְתָם כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בְּמִין שֶׁאַחַר זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹאוּ הַתַּלְמִידִים לִידֵי מְבוּכָה : וְיֵשׁ שֵׁמוֹת שֶׁנִּגְזַר מֵהֶם הַפֹּעַל שֶׁהֵם מוֹרִים עַל הֵפֶךְ הַפְּעֻלָּה כְּמוֹ מִן דֶּשֶׁן וְדִשְּׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ בַּמִּדְבָּר ד׳ : וּמִן סְעִיף מְסָעֵף פֻּארָה יְשַׁעְיָה י״א : וּמִן שֹׁרֶשׁ תְּבוּאָתִי תְשָׁרֵשׁ אִיּוֹב ל״א וְדוֹמֵיהֶם : וְלֹא נִמְצָא כָּזֶה בִּשְׁאָר פְּעָלִים כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְתִּי בְּסֵפֶר הַבָּחוּר בְּמַאֲמַר א׳ בְּעִקָּר ט׳ :

הַמִּין הַשְּׁלִישִׁי

שֵׁם דָּבָר וְהוּא כָּל שֵׁם אֲשֶׁר לֹא נִגְזַר מִמֶּנּוּ פֹּעַל וְגַם הַפֹּעַל לֹא נִגְזַר מִמֶּנּוּ כְּמוֹ אֶרֶץ שָׁמַיִם עֵץ אֶבֶן דֶּשֶׁא יֶרֶק בָּשָׂר יַיִן רֹאשׁ רֶגֶל שׁוֹר סוּס וַחֲמוֹר וְאַף כִּי יֵשׁ מֵעַטִּים שֶׁנִּגְזַר מֵהֶם הַפֹּעַל כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּמִין שֶׁלִּפְנֵי זֶה מִכָּל מָקוֹם אֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא בְּאוֹתָם הַנִּמְצָאִים בַּפָּסוּק וְלֹא לִבְרֹאת מִלִּבֵּנוּ פְּעָלִים מֵהַשֵּׁמוֹת אֲשֶׁר לֹא נִגְזַר מֵהֶן פֹּעַל בַּפָּסוּק כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ קְצָת הַפַּיְטָנִים וּבְרֹאשָׁם הַקְּלִירִי שֶׁהוּא הִרְבָּה לַעֲשׂוֹת כָּאֵלֶּה בְּפִיּוּטָיו וְהֵם כְּנֶגֶד הַדִּקְדּוּק אֲבָל יֵשׁ לָנוּ רְשׁוּת לִבְנוֹת מֵהַפְּעָלִים הַנִּגְזָרִים מֵהַשֵּׁמוֹת כָּל הַבִּנְיָן אֲשֶׁר נִמְצָא בוֹ הַפֹּעַל הַהוּא : וְהַמָּשָׁל מֵאַחַר שֶׁמָּצָאנוּ וַיֶּאֱהַל עַד סְדוֹם שֶׁהוּא

שהבנין הקל נוכל לבנות ממנו כל הבנין הקל ולומר אהל אהלת אהלתי וכולי: וכן מאחד שמצאנו מן שלג תשלג בצלמון תלים סח שהוא מבנין הפעיל נוכל לבנות עליו כל בנין הפעיל ולומר השליג השלגת וכולי: וכל זה בארתיו היטב בספר הבחור במאמר ב בעקר יג: ודע כי רוב המין הזה שהוא שם דבר לא יבאו כי אם כלשון יחיד ורבים אבל בלשון יחידה ורבות לא יבאו כי אם מתי מספר כאשר יתבאר בפרק המדות:

המין הרביעי

הוא שם תאר והוא שם הנופל על עצם מה והעצם ההוא מתאר מאחד מהשמות המקריים אשר תדעם במין השביעי: והמשל מן ראובן שהוא שם עצם כשחל עליו מקרה החכמה נקרא אז האיש ההוא חכם וכן אבן כשחל עליו מקרה הלבנות או השחרות נקרא האבן ההוא שחור או לבן: והכלל כי כל שם תאר מורכב מעצם וממקרה ולא ימצא עצם זולת מקרה ולא מקרה זולת עצם: ודע כי המין הזה שהוא שם תאר כל אשר נמצא מהם בפסוק כלם נגזרים מהפעלים העומדים כמו חכם צדיק רשע גבור זקן עשיר עני גדול קטן ודומיהם רבים: אבל מהפעלים היוצאים לא יבא שם תאר בפסוק רק יספיקו בשמות הפועלים והפעולים: כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר ראשון בעקר חמשי: אך נמצאים מעטים דגושים ונגזרים מפעלים יוצאים כמו גנב סלח וכן בדברי חכמים זל אלם ספר קבר חבר ודומיהם ועל הרוב הוסיפו נון בסוף התארים כמו כעסן סלחן הברן גזלן חמסן וכן נמצא בפסוק ידי נשים רחמניות היחיד ממנו רחמן או רחמני על משקל אכזרי וכן נכרי חפשי ודומיהם כלם ביוד נחה בסוף: וחכמים זל נהגו בקצתם ביוד נעה כמו בנאי גבאי זכאי אכסנאי ערטלאי וכמוהו על דעת רבי יוסף קמחי מוכיח אדם אחרי: משלי כט

המין החמשי

שם המתגבר והוא שם אשר יתגבר בו אחד מהמקריים ומרוב התגברותו בו יקרא העצם ההוא בשם המקרה ההוא כמו הירח נקרא לבנה בעבור רוב הלבנות אשר התגבר בה: וכן השמש נקרא חמה בעבור התגברות

החום שיוצא ממנו וכן הזכוכית נקרא בן בעבור רוב זכותו׃ וכן אדם נקרא בן בעבור האדמה אשר לקח משם אכן כלם בגדר שם התאר המה ואם תקראם שם התאר בסתם איננו רוע׃

המין הששי

שם המצטרף והוא שם אשר לא יתכן מציאתו בלתי הצטרפות אל אחר ולא ימצא האחד זולת האחר כמו אב ובן אח ואחות עבד ואדון ודומיהם כלם שמות מצטרפים הם כי לא ימצא זה זולת זה ואם תקראם גם כן שמות התארים אינו רוע׃

המין השביעי

הוא שם המקרה והוא כל שם שאינו מורגש ואין לו מציאות חוץ לנפש כמו חכמה צדקה ברכה רבם עם הא הנקבה וכלם נגזרים מן הפעל ועל כן קוראים קצת המדקדקים לזה המין שם הפעלה כאשר בארתי בבאורי לספר מהלך שבילי הדעת בשער שלשת אלה בני הלשון׃ ויש שמות מקריים שאינם נגזרים מן הפעלים רק שמשימין בסוף השם ויו שורק עם תיו כמו שחרות לבנות תזנות ידידות גבהות ודומיהם׃ וכן על משקל פעלית כמו תרמית אחרית תחתית ודומיהם׃ וכבר בארתי דרך רבויים בספר הבחור במאמר שני בעקר עשירי׃

המין השמיני הוא שם היחס

והוא שם ליחס האדם על איזה אומה או לשון או משפחה או שבט או על שם עירו וארצו כמו יהודי עברי ישראלי לועזי ראובני חנוכי ירושלמי אשכנזי ודומיהם׃ ובלשון רבים ובלשון נקבה תשוב יוד היחס להיות נעה כמו עבריים מצריים הלא כבני כושיים׃ ופלשתיים מכפתור עמוס׃ אכן על הרוב תפילו יוד היחס׃ ואמרו עברים מצרים פלשתים יהודים׃ ובמגלת אסתר ארבעה כתיבי יהודיים וקריין יהודים על פי המסורת׃ וכן בלשון נקבה באה היוד נעה עבריה אשתו היהודיה דברי הימים׃ אכן על הרוב תנוח היוד ותבא תיו במקום ההא כמו עברית מצרית יהודית אבל בלשון רבות לעולם תנוע היוד כי לא בנשים המצריות העבריות שמות א׃

הַמִּין הַתְּשִׁיעִי

הוּא שֵׁם כְּלָל וְהוּא שֵׁם כּוֹלֵל תַּחְתָּיו מִינִים הַרְבֵּה ׃ וְאָמְרוּ הַקַּדְמוֹנִים כִּי שְׁלֹשָׁה הֵמָּה שְׁמוֹת הַכְּלָל וְהֵם חַי צוֹמֵחַ דּוֹמֵם ׃ וְהֵם כְּלָל גָּבוֹהַּ לְכָל הַשֵּׁמוֹת ׃ וְתַחְתֵּיהֶם כְּלָלִים שְׁפָלִים מֵהֶם כִּי חַי הוּא שֵׁם כְּלָל לְכָל מַה שֶּׁהוּא חַי כְּמוֹ אָדָם בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וְדוֹמֵיהֶם ׃ וְצוֹמֵחַ הוּא שֵׁם כְּלָל לְכָל מַה שֶּׁהוּא צוֹמֵחַ כְּמוֹ עֵצִים וַעֲשָׂבִים וְדוֹמֵיהֶם ׃ וְדוֹמֵם הוּא שֵׁם כְּלָל לְכָל מִינֵי מַתָּכוֹת כְּמוֹ כֶּסֶף זָהָב בַּרְזֶל נְחֹשֶׁת בְּדִיל וְעוֹפֶרֶת ׃ וְעוֹד תַּחְתֵּיהֶם פְּרָטִים וְנִקְרָאִים מִינִים וְעַתָּה אֲבָאֲרֵם ׃

הַמִּין הָעֲשִׂירִי

הוּא שֵׁם הַמִּין וְהוּא שֵׁם קִבּוּץ פְּרָטִים כְּמוֹ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים צֹאן וּבָקָר סוּסִים וַחֲמוֹרִים רֶמֶשׂ וְדָגִים ׃ וּלְבָאֵר הַמִּין הַזֶּה הָיָה צָרִיךְ אֲרִיכוּת הַרְבֵּה בְּהַקְדָּמוֹת גְּדוֹלוֹת וְאֵין זֶה כַּוָּנָתִי כָּאן ׃ גַּם אֵין זֶה מֵחוֹק מְלַאכְתִּי כִּי לֹא פִילוֹסוֹף אָנֹכִי וְלֹא בֶן פִילוֹסוֹף כִּי מְדַקְדֵּק אָנֹכִי ׃

הַמִּין הָאֶחָד עָשָׂר

הוּא שֵׁם נִרְדָּף וְהוּא שֵׁם הַנּוֹפֵל עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁמוֹת נִבְדָּלִים וְגֶדֶר אֶחָד רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהֵם שׁוֹנִים בְּמִבְטָא וְשָׁוִים בְּפִתְרוֹן כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ חַמָּה וְחֶרֶס ׃ סַכִּין וּמַאֲכֶלֶת עֲצָמָיו אֲפִיקֵי נְחוּשָׁה גְּרָמָיו כִּמְטִיל בַּרְזֶל אִיּוֹב מ״א ׃ עֵדִי בַשָּׁמַיִם וְשָׂהֲדִי בַּמְּרוֹמִים אִיּוֹב וְדוֹמֵיהֶם רַבִּים ׃ וּכְבַר הִסְכַּמְתִּי לְחַבֵּר בָּהֶם פֶּרֶק אֶחָד וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ פֶּרֶק הַנִּרְדָּפִין ׃

הַמִּין הַשְּׁנֵים עָשָׂר

הוּא שֵׁם מְשֻׁתָּף וְהוּא הַהֵפֶךְ מִשֵּׁם נִרְדָּף כִּי הוּא שֵׁם אֶחָד מוֹרֶה עַל שְׁנֵי דְבָרִים אוֹ יוֹתֵר רוֹצֶה לוֹמַר שְׁנֵי שֵׁמוֹת שֶׁהֵם שָׁוִים בְּמִבְטָא וְשׁוֹנִים בְּפִתְרוֹן נִקְרָא כָּל אֶחָד שֵׁם מְשֻׁתָּף כְּמוֹ זְקַן בֵּיתוֹ רֵאשִׁית כ״ד זְקַן אַהֲרֹן תְּהִלִּים קל״ג ׃ וְאֵד יַעֲלֶה רֵאשִׁית ב׳ ׃ וְאֵיד נָכוֹן לְצַלְעוֹ אִיּוֹב ׃ וְנִמְצָא כָּזֶה בִּפְעָלִים כְּמוֹ צֵדָה אוֹרֶה שְׁמוּאֵל ב׳ ׃ אוֹרֶה אֶתְכֶם בְּיַד אֵל וּכְבַר חִבְּרוּ בַּעֲלֵי הַמָּסוֹרֶת

אלפא

אַ לְפָּא בֵיתָא מִן תְּרֵין תְּרֵין מִלִּין וְתַרְוַיְהוֹן כִּתְרֵי לְשָׁנֵי׃ וְגַם בִּשְׁמוֹת הַשְּׁתָּפִין הָאֵלֶּה הִסְכַּמְתִּי לְחַבֵּר פֶּרֶק וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ פֶּרֶק הַשְּׁתָּפִין וּבִכְלַל הַמִּין הַזֶּה שֵׁם מוּשְׁאָל וְהוּא שֵׁם אֲשֶׁר הוּנַח בְּיִחוּד לְהוֹרוֹת עַל דָּבָר אֶחָד׃ וְהוּנַח עַל דָּבָר אַחֵר בְּהַשְׁאָלָה כְּמוֹ רֹאשׁ הָהָר׃ רַגְלֵי הָהָר׃ לֵב הַשָּׁמַיִם׃ עֵין הַגּוֹיִם וְדוּמֵיהֶן׃

הַמִּין הַשְּׁלשָׁה עָשָׂר

הוּא שֵׁם הַמִּסְפָּר וְהוּא שֵׁם שֶׁאָנוּ מוֹנִין בּוֹ הַדְּבָרִים כְּמוֹ אֶחָד שְׁנַיִם שְׁלשָׁה וְכוּ׳׃ וְהִנֵּה לֹא בָאתִי הֵנָּה לְבָאֵר כָּל דִּינֵי שֵׁם הַמִּסְפָּר לְפִי שֶׁכְּבָר כָּתְבוּ בוֹ רוֹב הַמְדַקְדְּקִים כָּל הַצּוֹרֶךְ׃ אָכֵן אוֹמַר לְךָ כְּלַל אֶחָד לְבַד שֶׁהוּא הֶכְרֵחִי לְדַעְתּוֹ׃ וְזֶהוּ דַּע כִּי שֵׁם הַמִּסְפָּר נִבְדַּל מִכָּל שְׁאָר מִינֵי הַשֵּׁמוֹת בְּדִין אֶחָד וְזֶה כִּי שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת כְּשֶׁיָּבֹאוּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה עַל הָרוֹב הֵם בְּהֵא בְּסוֹף וְהַזָּכָר אֵין לוֹ הֵא כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק שֶׁאַחַר זֶה׃ אֲבָל שֵׁם הַמִּסְפָּר לְהֵפֶךְ כִּי מִשְּׁלשָׁה עַד עֲשָׂרָה מִסְפַּר הַזָּכָר הוּא עִם הֵא בַּסּוֹף כְּמוֹ שְׁלשָׁה אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה וְכוּ׳׃ וְהַנְּקֵבָה בְּלֹא הֵא כְּמוֹ שָׁלשׁ אַרְבַּע חָמֵשׁ שֵׁשׁ שֶׁבַע זוּלַת שְׁמֹנָה שֶׁיָּבֹא לִשְׁנֵיהֶם בְּהֵא׃ אֲבָל לַזָּכָר קָמֵץ לְפָנֶיהָ וְלַנְּקֵבָה סֶגוֹל לְפָנֶיהָ כְּמוֹ שְׁמֹנָה יָמִים׃ שְׁמֹנֶה שָׁנִים תִּשְׁעָה עֲשָׂרָה לַזְּכָרִים תֵּשַׁע עֶשֶׂר לַנְּקֵבוֹת׃ וּמֵעֲשָׂרָה עַד עֶשְׂרִים הוּא לְהֵפֶךְ׃ הַנְּקֵבוֹת הֵן בְּהֵא וְהַזְּכָרִים בְּלִי הֵא׃ כְּמוֹ אַחַד עָשָׂר יוֹם אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה חֲמֵשׁ עָשָׂר אֲנָשִׁים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים׃ וְכֵן כֻּלָּם וּמֵעֶשְׂרִים עַד מֵאָה הַמִּסְפָּר הַגָּדוֹל הוּא בְּסִמָּנֵי רִבּוּי הַזְּכָרִים כְּמוֹ שְׁלשִׁים אַרְבָּעִים חֲמִשִּׁים וְכוּ׳ וְדַע כִּי עֶשְׂרִים הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת עֶשְׂרַיִם שֶׁהוּא שְׁנֵי פְּעָמִים עָשָׂר׃ אֲבָל לְהַשְׁווֹתוֹ לִשְׁאָר הַמִּסְפָּרִים אָמְרוּ עֶשְׂרִים וְלֹא עֶשְׂרַיִם וּמֵאָה וּמֵאוֹת בְּסִמָּנֵי הַנְּקֵבוֹת כְּמוֹ מֵאָה מֵאוֹת וְאֶלֶף וַאֲלָפִים בְּסִמָּנֵי הַזְּכָרִים׃ וְרִבּוֹא בִּלְשׁוֹן זָכָר וּרְבָבוֹת בִּלְשׁוֹן נְקֵבוֹת׃ וּבְכֻלָּן אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין זְכָרִים לִנְקֵבוֹת רוֹצֶה לוֹמַר נוּכַל לוֹמַר עֶשְׂרִים אוֹ שְׁלשִׁים אוֹ אַרְבָּעִים וְכוּ׳ בַּאֲנָשִׁים אוֹ נָשִׁים׃ וְכֵן מֵאָה וּמֵאוֹת וְאֶלֶף וַאֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת אֲנָשִׁים אוֹ נָשִׁים׃

פֶּרֶק הַמִּדּוֹת

דַּע כִּי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִינֵי הַשֵּׁמוֹת הַנִּזְכָּרִים בְּפֶרֶק שֶׁלְּפָנַי זֶה קְצָתָם יָבֹאוּ בִּלְשׁוֹן יָחִיד וְרַבִּים יְחִידָה וְרַבּוֹת׃ וּקְצָת מֵהֶם יָבֹאוּ בִּלְשׁוֹן זָכָר לְבַד וְלֹא יָבֹאוּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וּקְצָתָם יָבֹאוּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה לְבַד וְלֹא יָבֹאוּ בִּלְשׁוֹן זָכָר׃ וּקְצָתָם יָבֹאוּ בִּלְשׁוֹן יָחִיד וְרַבִּים וְלֹא יָבֹאוּ בִּלְשׁוֹן יְחִידָה וְרַבּוֹת וּקְצָתָם לְהֵפֶךְ וּקְצָתָם יָבֹאוּ לְיָחִיד בִּלְשׁוֹן זָכָר וְלְרַבִּים בִּלְשׁוֹן נְקֵבוֹת וּקְצָתָם לְהֵפֶךְ וּמֵהֶם כִּשְׁנֵיהֶם וּבְאוֹפֶן זֶה חִלַּקְתִּים לִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה חֲלָקִים קָרָאתִי לְכָל חֵלֶק מֵאֵלֶּה מִדָּה הֲרֵי לְכָל הַשֵּׁמוֹת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת עַל שֵׁם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן וְאֵלוּ הֵן׃

הַמִּדָּה הָאַחַת

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים בִּלְשׁוֹן יָחִיד וְרַבִּים וִיחִידָה וְרַבּוֹת וְרוּבָּם שֵׁמוֹת הַתֹּאַר הֵם׃ כְּמוֹ חָכָם חֲכָמִים חֲכָמָה חֲכָמוֹת עִבְרִי עִבְרִיִּים עִבְרִיָּה עִבְרִיּוֹת אֲבָל מִשְּׁאָר מִינֵי הַשֵּׁמוֹת נִמְצָאִים מְעַטִּים בִּנְחִים וְלֹא בִּשְׁלֵמִים כְּמוֹ שִׁיר שִׁירִים שִׁירָה שִׁירוֹת אוֹר אוֹרִים אוֹרָה אוֹרוֹת וּבִמְעַט אֵין עוֹד׃

הַמִּדָּה הַשֵּׁנִית

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים בִּלְשׁוֹן זָכָר לְיָחִיד וְלְרַבִּים וְלֹא יִמָּצְאוּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה כְּלָל כְּמוֹ הֶבֶל הֲבָלִים חֶבֶל חֲבָלִים׃ דָּבָר דְּבָרִים׃ חֵץ חִצִּים אֵלּוּ וְדוֹמֵיהֶם אֵין דִּינָם לָבֹא בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה לְעוֹלָם׃ אֲבָל הַשֵּׁמוֹת אֲשֶׁר בָּהֶם רוּחַ חַיִּים אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִמְצָאוּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה מִכָּל מָקוֹם נוּכַל לְהַטִּיל בָּהֶם הֵא בְּסוֹפָם וְיִהְיוּ לְשׁוֹן נְקֵבָה כְּמוֹ סוּס כֶּלֶב חֲזִיר תֹּאמַר סוּסָה כַּלְבָּה חֲזִירָה אוֹ חֲזֶרֶת וְכֵן כֻּלָּם׃ וְיֵשׁ קְצָת מֵהַחַיִּים שֶׁלֹּא נָכוֹן בָּהֶם לַעֲשׂוֹת כֵּן רַק תֹּאמַר הַזָּכָר בִּלְשׁוֹן אֶחָד וְהַנְּקֵבָה בְּלָשׁוֹן אַחֵר כְּמוֹ אָדוֹן עֶבֶד לֹא תֹאמַר עַבְדָּה אֲדוֹנָה רַק בְּלָשׁוֹן אַחֵר גְּבִירָה אוֹ גְּבֶרֶת׃ שִׁפְחָה אוֹ אָמָה׃

הַמִּדָּה הַשְּׁלִישִׁית

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים לְיָחִיד בִּלְשׁוֹן זָכָר וּבְרִבּוּי בִּלְשׁוֹן נְקֵבוֹת וְלֹא יָבֹאוּ לְעוֹלָם לֹא בִּלְשׁוֹן יְחִידָה וְלֹא בִּלְשׁוֹן רַבִּים כְּמוֹ אָב אָבוֹת בּוֹר בּוֹרוֹת כִּסֵּא כִּסְאוֹת לוּחַ לוּחוֹת שֻׁלְחָן שֻׁלְחָנוֹת קָרְבָּן קָרְבָּנוֹת ׃

הַמִּדָּה הָרְבִיעִית

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים לְיָחִיד בִּלְשׁוֹן זָכָר וּבְרִבּוּי בִּלְשׁוֹן זְכָרִים וּבִלְשׁוֹן נְקֵבוֹת וְלֹא יָבֹאוּ לְעוֹלָם בִּלְשׁוֹן יְחִידָה כְּמוֹ דּוֹר דּוֹרִים וְדוֹרוֹת חַלּוֹן חַלּוֹנִים וְחַלּוֹנוֹת ׃

הַמִּדָּה הַחֲמִשִׁית

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים בִּלְשׁוֹן רַבִּים לְבַד וְהַיָּחִיד מֵהֶם לֹא נִמְצָא לֹא בִּלְשׁוֹן זָכָר וְלֹא בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה כְּמוֹ נְעוּרִים זְקֻנִים בְּתוּלִים וְדוֹמֵיהֶם ׃ וְכֵן הַבָּאִים עַל מִשְׁקַל שְׁנַיִם כְּמוֹ שָׁמַיִם רֵחַיִם מַיִם מָתְנַיִם מִכְנְסַיִם וְדוֹמֵיהֶם אֵין דִּינָם לָבֹא בִּלְשׁוֹן יָחִיד לְעוֹלָם ׃ אֲבָל יֵשׁ שֵׁמוֹת שֶׁנֶּאֱמַר הַיָּחִיד מֵהֶם דֶּרֶךְ סְבָרָא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִמְצָא כְּמוֹ אֲבַטִּיחִים קִשּׁוּאִים בִּכּוּרִים שָׂרִיגִים נֹאמַר אֲבַטִּיחַ קִשּׁוּא בִּכּוּר שָׂרִיג וְרַבִּים דּוֹמֵיהֶם שֶׁנֹּאמַר אוֹתָם מִדֶּרֶךְ סְבָרָא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִמְצְאוּ ׃

הַמִּדָּה הַשִּׁשִּׁית

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים בִּלְשׁוֹן יָחִיד לְבַד וְהָרִבּוּי מֵהֶם לֹא נִמְצָא כְּמוֹ כָּל מִינֵי מַתְּכוֹת זָהָב וָכֶסֶף נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל בְּדִיל וְעוֹפֶרֶת וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי כֶּסֶף יָבֹא בִּלְשׁוֹן רַבִּים כְּמוֹ שֶׁנָּהֲגוּ רז״ל בַּתַּלְמוּד כְּסָפִים וְכֵן נִמְצָא וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם בראשית מד וְכֵן וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ אוֹמֵר שֶׁהוּא מָשָׁל עַל הָרְשָׁעִים לֹא עַל הַבְּדִיל ׃ וְכֵן יֵשׁ עוֹד שֵׁמוֹת שֶׁלֹּא יָבֹאוּ כִּי אִם בִּלְשׁוֹן יָחִיד כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ לֶחֶם וְיַיִן וְדוֹמֵיהֶם ׃ וּבְמִדָּה זֹאת נִכְלָלִים גַּם שֵׁמוֹת עַצְמִיִּים פְּרָטִיִּים כְּמוֹ אַבְרָהָם יִצְחָק וְדוֹמֵיהֶן שֶׁלֹּא יָבֹאוּ

לְעוֹלָם בִּלְשׁוֹן רַבִּים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי בְּפֶרֶק הַמִּינִים בְּמִין הָרִאשׁוֹן׃

הַמִּדָּה הַשְּׁבִיעִית

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים מְכוּנִים בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וְאֵין לָהֶם סִימַן הַנְּקֵבָה שֶׁהוּא הֵא אוֹ תָּיו בְּסוֹף כְּמוֹ בְּאֵר חֲפָרוּהָ כָּתֵף סוֹרֶרֶת חֶרֶב חַדָּה מִשְׁלֵי וְדוֹמֵיהֶם וּבָאִים בְּרִבּוּיָם בְּסִימָנֵי הַנְּקֵבוֹת כְּמוֹ בְּאֵרוֹת כְּתֵפוֹת חֲרָבוֹת׃

הַמִּדָּה הַשְּׁמִינִית

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים בְּהֵא הַנְּקֵבָה וְרִבּוּיָם בְּסִמָּנֵי הַזְּכָרִים כְּמוֹ חִטָּה חִטִּים שָׁנָה שָׁנִים נְמָלָה נְמָלִים דְּבוֹרָה דְּבוֹרִים וְדוֹמֵיהֶם׃ וּבַמִּדָּה זוֹ נִכְלָלִים גַּם כֵּן הַשֵּׁמוֹת הַבָּאִים בְּרִבּוּיָם בִּלְשׁוֹן רַבִּים וְרַבּוֹת וְהֵם עִם הֵא הַנְּקֵבָה כְּמוֹ אֵימָה אֵימִים וְאֵימוֹת׃ פִּנָּה פִּנִּים וּפִנּוֹת׃ וְדוֹמֵיהֶם׃

הַמִּדָּה הַתְּשִׁיעִית

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים בְּרִבּוּיִים בִּלְשׁוֹן נְקֵבוֹת וְהַיָּחִיד מֵהֶם לֹא נִמְצָא לֹא בְּהֵא וְלֹא זוּלַת הֵא כְּמוֹ נְקֻדּוֹת לְלָאוֹת צַנְתָּרוֹת דּוֹבְרוֹת בַּיָּם וְדוֹמֵיהֶם ונאמר היחיד מֵהֶם דֶּרֶךְ סְבָרָא עִם הֵא הַנְּקֵבָה כְּמוֹ נְקֻדָּה לֻלָאָה צַנְתָּרָה דּוֹבְרָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִמְצָאוּ׃

הַמִּדָּה הָעֲשִׂירִית

בְּשֵׁמוֹת הַמְּכוּנִים לִפְעָמִים בִּלְשׁוֹן זָכָר וְלִפְעָמִים בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וְאֵין לָהֶם הֵא הַנְּקֵבָה כְּמוֹ נִלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים נִלְקָחָה שמואל י אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ רוּחַ גְּדוֹלָה חָזָק מְפָרֵק הָרִים מלכים יט הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ ראשית יט וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמַּיִם מלכים וְדוֹמֵיהֶם וְרִבּוּיָם יָבֹאוּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבוֹת כְּמוֹ אֲרוֹנוֹת מַחֲנוֹת רוּחוֹת אֲבָל שֶׁמֶשׁ הוּא מִן הַשֵּׁמוֹת שֶׁלֹּא יִתְרַבּוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּמִדָּה הַשִּׁשִּׁית וְיֵשׁ מֵאֵלוּ הַבָּאִים זוּלַת הֵא וּמְכוּנִים לִפְעָמִים בִּלְשׁוֹן זָכָר וְלִפְעָמִים בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה וְרִבּוּיָם בִּלְשׁוֹן זְכָרִים כְּמוֹ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת

ראשית כט אֶבֶן שְׁלֵמָה דברים וְכֵן דֶּרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ
ויקרא כו אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ דברים וְכֵן גֶּפֶן בּוֹקֵק הושע
לְגֶפֶן אַדֶּרֶת יחזקאל יז וְהַרְבּוּי מִכָּל אֵלֶּה בִּלְשׁוֹן זְכָרִים אֲבָנִים
דְּרָכִים גְּפָנִים וּבִכְלָל זֶה שְׁמוֹת שֶׁל נְקֵבוֹת הַמְכֻנִּים בִּלְשׁוֹן זְכָרִים כְּמוֹ
פִּלַגְשִׁים נָשִׁים וְכֵן גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת ראשית לב׃

הַמִּדָּה הָאַחַד עָשָׂר

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים בִּלְשׁוֹן זָכָר זוּלַת הֵא וּבִלְשׁוֹן נְקֵבָה עִם הֵא וְרִבּוּיָם
בִּלְשׁוֹן זְכָרִים כְּמוֹ דָּג דָּגָה דָּגִים הֲדַס הֲדַסָּה הֲדַסִּים חֹשֶׁךְ חֲשֵׁכָה
חֲשֵׁכִים וְדוֹמֵיהֶם רַבִּים אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא רִבּוּיָם בִּלְשׁוֹן נְקֵבוֹת׃

הַמִּדָּה הַשְּׁנֵים עָשָׂר

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים בִּלְשׁוֹן זָכָר זוּלַת הֵא וּבִלְשׁוֹן נְקֵבָה עִם הֵא וְרִבּוּיָם
בִּלְשׁוֹן נְקֵבוֹת כְּמוֹ חֲגוֹר חֲגוֹרָה חֲגוֹרוֹת גֶּבַע גִּבְעָה גְּבָעוֹת סַעַר
סְעָרָה סְעָרוֹת וְדוֹמֵיהֶם רַבִּים אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא רִבּוּיָם בִּלְשׁוֹן זְכָרִים׃

הַמִּדָּה הַשְּׁלשָׁה עָשָׂר

בְּשֵׁמוֹת הַבָּאִים בְּרִבּוּיָם בִּלְשׁוֹן זְכָרִים וּבִלְשׁוֹן נְקֵבוֹת׃ וְלֹא נִמְצָאִים בִּלְשׁוֹן
יָחִיד לֹא בִּלְשׁוֹן זָכָר וְלֹא בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה׃ כְּמוֹ אֲלֻמִּים אֲלֻמּוֹת׃ מַעֲדַנִּים
מַעֲדַנּוֹת׃ אֻמִּים אֻמּוֹת וְדוֹמֵיהֶם׃ וְנֹאמַר הַיָּחִיד מֵהֶם מִדֶּרֶךְ הַסְּבָרָא
קְצָתָם בְּהֵא בְּסוֹף וּקְצָתָם זוּלַת הֵא׃ כְּמוֹ אֲלֻמָּה אֻמָּה מַעֲדָן וְדוֹמֵיהֶן מְעַט׃

נשלם פרק המדות

פֶּרֶק הַשִּׁמּוּשִׁים

כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּפֶרֶק שִׁירָה בְּשִׁיר רִאשׁוֹן כִּי אוֹתִיּוֹת הָאַלְפָא בֵּיתָא חֶצְיָם
שָׁרָשִׁים וְחֶצְיָם שִׁמּוּשִׁים׃ וְסִימַן הַשִּׁמּוּשִׁים שָׂם אֵלִיָּהוּ נִכְתַּב׃ וּקְצָת מֵהֶם

משמשים בפעלים וקצתם בשמות וקצתם בשניהם: והמשמשים בפעלים הם באים להורות על גופי הנדברים נסתר או נוכח או מדבר בעדו או זכר או נקבה או יחיד או רבים כמו אותיות איתן בראש העתידים וכלם בראש המקורים ואותיות תהימון בסוף העוברים ותהימו בסוף הבינונים והפעולים ויונה בסוף הצוויים וכל השמושים האלה תראה בלוח הבנינים ואין צריך לבארם פה   אבן האותיות המשמשות בראש הפעלים והשמות להורות על ענין מה הם ז וקראו להם אותיות ענין וסימנם משה וכלב   וכבר בארתי בספר הבחור במאמר ראשון בעיקר   כי רק שלשה מהם משמשין בראש בעוברים ובעתידים והם השין והויו והא התימה כאשר אבאר עוד בפרק זה אבל בראש השמות ישמשו כל שבע האותיות ולכל אחת שני שמושים חוץ מהשין שאין לה רק שמוש אחד   אם כן לשבעה האותיות האלה שלשה עשר שמושים   ועתה אבאר אחד ואחד על הסדר:

השמוש הראשון

הוא שמוש המם המורה על חלק מהרבה כמו מפרי העץ בראשית ג מדודאי בנך ראשית ל מבני נפתלי ומבני זבולון שופטים ד ויש מי שאומר שלפיכך נקראת מם כאלו והוא מהם בדרך קצרה ושמושה כמו מן ותמיד היא נקודה בחירק ודגש אחריה להורות על הנון החסרה כמו מבית משדה מכרם הראוי מן בית מן שדה מן כרם   חוץ כשתבא על אות גרונית או ריש   אז היא בצרי כמו שהודעתיך בפרק שירה בשיר חמשי:

השמוש השני

הוא השמוש השני של המם   והוא להורות על הפלגה ויתרון   כמו הנחמדים מזהב ומפז רב   יקרה היא מפנינים   משלי   וכן כל מם הבאה אחר מלת טוב היא מורה על ענין יותר   כמו טוב שם משמן טוב   קהלת   טוב פריי מחרוץ משלי   ודומיהם רבים: והנה כל נקודתה וקריאתה כנקודת המם בשמושה הראשון ואין הפרש ביניהם רק לפי הענין תכיר איזו היא משמשת במקום מן או יותר:

השמוש הג

השמוש השלישי

הוא שמוש השין ואין לה רק שמוש אחד ושמושה במקום. אשר ועל הרוב נקודה בסגול ואפילו על אחעהר ומשמשת בפעלים ובשמות ובמלות כמו שאל יעקב בעזרו תלים קמו שככה לו תלים קמד ששפתני השמש שיר א ותמיד דגש אחריה חוץ על אחעהר כמו שעמלתי ושחכמתי קהלת ודומיהם רבים בקוהלת ובשיר השירים: גם נמצאה השין פתוחה והוא פתח גדול במקום פתח קטן כמו שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל שלמה אהיה שיר א בשגם הוא בשר ראשית ו אבל שאתה מדבר עמי שופטים ו השין קמוצה בעבור האלף שהיא גרונית

השמוש הרביעי

הוא שמוש ההא המורה על דבר הידוע ולכן נקראת הא הידיעה ותבא על כל מיני השמות חוץ משם העצם כמו שהודעתיך בפרק המינים במין ראשון כמו ההר הטוב הזה והלבנון דברים ג והיא תמיד פתוחה ודגש אחריה וזולת על אותיות אעהר היא קמוצה לתשלום הדגש כמו שהודעתיך הרצים רוכבי הרכש האחשתרנים כמו שבארתי בפרק שירה בשיר ט אבל על החית וההא הם פתוחים על הרוב כי אין בהם כח לגרש הדגש תחת הפתח אשר לפניהם ולעשותו קמץ כמו רביעית ההין במדבר כו ויוצא אותו החוצה ראשית טו החיים החדש וכן כל ההיא וההוא פתוחים וכן כל העורים פתוחין וכל העברים קמוצין ובעלי המסורת נתנו בהם סימנים סמאין פקחין ויהודאין קמצין ודע כשתבא אחריה אות שואית אפילו תחת שאר האותיות יפול הדגש לפעמים ופתח ההא ימשך בגעיא ובפרט על הבינוני והפעול מבנין הפעיל כמו כי פי המדבר ראשית מה המלמד ידי לקרב תלים קמד המסכן תרומה ישעיה מ ובלשון רבים תנקד ההא בחטף פתח כמו שבארתי בפרק שירה בשיר יב וכשתבא על יוד שואית יפול גם כן לפעמים הדגש כמו היאור היסוד הידעה אבל כל יודין משמות בעלי חיים דגושים כמו היהודים היענים הימים ודומיהם וכל הלוים רפי הלמד

שלא כדין ·· ודע כשאות הגרונית שאחריה קמוצה או היא בסגול על הרוב כמו החכם העגן העשיר ההרים ודומיהם : זולת על מלות וערות כמו ההר העם וכל אלו הדינים כוללים גם אותיות כלב כאשר יתבאר בשמוש כל אחת מהן ותבא הא הידיעה לפעמים על העוברים ושמושה אז במקום אשר כמו שהודעתיך בספר הבחור במאמר ראשון בעקר ה ·· אבל על המלות לא תבא לעולם וכן לא תבא על תיבה שמשמשין אותיות משה וכלב בראשה לעולם ·· ויש הא שאינה משמשת לידיעה רק לקריאת דבר וקראו לה הא הקריאה וכן קוראין הרומיים לשמוש הזה בוקטיבו כמו הקהל חקה אחת במדבר טו האזינו השמים ואדברה וגומר דברים לב הצבי ישראל שמואל שני א' הדור אתם ירמיה ב האויב תמו תלים ט ואין הפרש בנקודתה לנקדת הא הידיעה ולפי הענין תכירם ··

השמוש החמשי

הוא השמוש השני של ההא והוא להורות על התימה או השאלה ותמיד היא נקודה בחטף פתח ובאה בשמות ובפעלים ובמלות כמו הבת תשעים שנה היש בה עץ במדבר יג היצלח הימלט יחזקאל יז ואפילו על שם העצם כמו האמינון אחיך שמואל שני יג אבל על תיבה שאות הראשונה נקודה בשוא או ההא נקודה בפתח גדול וזה לפי שלא יבאו שני שואין בראש המלה לעולם והחטף פתח שוא יחשב לו כמבואר בפרק שירה בשיר יב וההבדל אז שבינה ובין הא הידיעה הוא כי הא הידיעה על הרוב דגש אחריה כמו שכתבתי והא התימה רפי אחריה על הרוב כמו הבונה יעשה ראשית לד הכרוב כח איוב הבעד ערפל הברכה אחת היא לך אבי ראשית כז הבסוד אלוה תשמע איוב טו גם יבא אחריה דגש ובפרט על אותיות השמוש כמו הבמחנים אם במבצרים במדבר יג הכצעקתה הבאה אלי ראשית יא הכמות נבל שמואל שני ד ודומיהם ויבאו

דגושים

דגושים כי אין דרך לטעות בהן כי כבר כתבתי בשמוש הא הידיעה שהיא לא תבא על אותיות השמוש ודע כי יש הפרש בין הגעיא שתחת הא הידיעה ובין הגעיא שתחת הא התימה או השאלה כי תחת הא הידיעה הוא בא בצד ימין של פתח כמו והמכסה את הקרב ויקרא א אל תתמה על החפץ קהלת אבל הגעיא שתחת הי התימה או השאלה הוא בצד שמאל הפתח כמו המכסה אני מאברהם ראשית יח החפץ ליי בעולות שמואל טו והא התימה או השאלה הבאה על אחעה גם היא בפתח כמו האיש כמוני יברח נחמיה ו אבל האיש אחד יחטא במדבר יו היא הא הידיעה לפיכך היא קמוצה וזהו מה שפירש רשי שם האיש אחד הוא החוטא וכן העבד ישראל ירמיה ב החייתם כל נקבה במדבר לא וכשאות הגרון קמוצה או הוא בסגול כמו החכם יהיה או סכל קהלת ג ההשיב אשיב ראשית כד ובזה אין הפרש בין הא הידיעה להא התימה או השאלה והכלל כי אין הפרש בנקוד הא התימה להא השאלה רק לפי הענין תכיר ותבין איזו היא הא התימה או השאלה ״

השמוש הששי

הוא שמוש ויו החבור והיא המחברת פעל לפעל או שם לשם או שם לפעל או פעל לשם וזה ידוע ואין צריך לבאור והנה תבא נקודה עם כל הנקודות חוץ מחולם וקבוץ כי שני אלה לא יבאו לעולם בויו שהיא בראש המלה ואין צריך לומר כי לא תנקד לעולם באחד משלש החטופים כי כבר הודעתיך בפרק שירה בשיר יב כי שלוש אלה לא יבאו רק תחת אות הגרון וכן בקמץ חטוף לא תנקד לעולם וכבר הודעתיך בפרק שירה בשיר יא ההפרש שבין הקמץ חטוף והחטף קמץ והנני אבאר נקודת כל אחת ואחת דע כי הנקודה העצמית של כל ויו היא השוא ואפילו על אותיות אחעה כמו ואיש ועבד וחיים והבל ודומיהם אמנם תנקד בשורק לשתי סבות האחת היא לסבת אות שואית שבראש המלה כמו וצרי ודבש וכן בפעלים

ושמרתם וזכרתם והשנית לסבת אחת מאותיות.בומף כמו ובנימן.ומשה
ופרץ · ועל ויו שרשית שבראש המלה לא נמצא ויו שמושית אבל נוכל לומר
מדרך הסברא כמו וושתי ווופסי וכן בלשון משנה ספק וודאי ודומיהם ותבא
בפעלים כמו ובנית ופרצת ומלכת ודומיהם אמנם ויו בקמץ תבא כשיהיו
שני שמות רצופים והשני בטעם מלעיל או של תנועה אחת כמו שמים וארץ
תהו ובהו נרדם ורכב וסוס תלים ותבא כן בפעלים אבן לסבות אחרות
כמו שבארתי בספר הבחור במאמר א בעקר אמנם ויו בחירק תבא על
יוד שואית ותהיה אז היוד נחה כמו לוי ויהודה שמות א וימינך תסעדני
ודומיהם וכן בפעלים עוברים ועתידים בעוברים כמו וידעתם · וירשתם
וישבתם ודומיהם ובעתידים כמו וישלח ויחי ויהי ודומיהם אמנם הויו
בפתח תבא על אותיות אחעה הנקדות בחטף פתח כמו ועבדים וחמורים
ואתונות · וכן תבא בפעלים עוברים ועתידים בעוברים כמו ועבדתם
ואמרתם והלכתם ודומיהם ובעתידים כמו ואברכך ואגדלה שמך ראשית
יב וכן תבא להפך עבר לעתיד כאשר אבאר אחר כך בשמושה השנית ··
אמנם ויו בסגול תבא על אחעה הנקודות בחטף סגול כמו ואמת ואמונה
ואליל וכן בפעלים והשיבך יי מצרים דברים כח פתח פיך ואכול יחזקל ג
ודומיהם אמנם ויו בצרי לא תבא רק על לשון אלהות לבד כמו ואלהים
ואלהי ואלהיו ודומיהם וכן אותיות כלב כמו כאלהים לאלהים באלהים
ובאין כן בעבור נחות האלף כאשר אבאר אחר כן בשמוש יג בבאור
אותיות כלב ··

השמוש השביעי

הוא שמוש ויו ההפוך רל המהפכת העבר לעתיד והעתיד לעבר ואין צריך
להאריך בבאורה כי כבר בארתי כל דינה ונקודתה במאמר א מספר
הבחור בעקר ה והנה היא תנקד בכל הנקודות שתנקד בהן ויו החבור
כשתבא בפעלים גם בשמות חוץ מבצרי כי לא תבא לעולם ויו ההפוך בצרי
בפעלים :

השמוש השמיני

הוא שמוש כף המורה על דמיון והשואת דבר לדבר ולכן נקראת כף הדמיון כמו והיה כעם ככהן כעבד כאדוניו וכולי ישעיה כד יא כפין רצופים שבפסוק ההוא כלם כפי הדמיון הם וכן כמוני כמוך כעמי כעמך כסוסי כסוסיך מלכים וכן דרך המקרא כשרוצה להשוות שני דברים יחד להטיל כף הדמיון בשני הדברים הנשתוים וזה לקצר הלשון והמשל כי אם היה אומר והיה העם ככהן היה משמע שהעם יהיה ככהן אבל הכהן לא יהיה כעם עכשיו שאמר כעם ככהן הרי הוא כאילו אמר והיה העם ככהן והכהן כעם וכן כי כמוך כפרעה ראשית מד הרי הוא כאלו אמר אתה כפרעה ופרעה כמוך והנה נקודת הכף עם נקודת הלמד והבית אבאר אחר כך יחד כי דין אחד לשלשתם בנקודתם׃

השמוש התשיעי

הוא שמוש השני של כף והוא המורה על שעור מספר או מדה מה ולכך נקראת כף השיעור כמו כאלפים איש יהושע ד וכאמתים על פני האדמה במדבר יא ונקודתה כנקודת כף הדמיון אין הפרש ביניהם אלא לפי הענין צריך להכיר זו מזו ולכן פירש רשי על והיא כפורחת ראשית מ דומה לפורחת רוצה לומר שאינה כף הדמיון וכן כה אמר יי כחצות הלילה שמות יב היא כף השעור לפי דעת רבותינו זל עיין במה שפירש רשי שם

השמוש העשירי

הוא שמוש הלמד המורה להבאת או נתינת דבר אל העצם כמו לאדוני לעשו ראשית לב לעם לציים תלים וכן כל לו ולך ולי ולהם וכולי והרומיים קוראים לזה השמוש דאטיבו לשון נתינה ׃

השמוש האחד עשר

הוא השמוש השני של הלמד והוא שמוש המורה על ענין של או קנין מה

כְּמוֹ וַאֲמַרְתֶּם לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב ראשית לב לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תלים כד וְכֵן כָּל מִזְמוֹר לְדָוִד תלים ג ודומהו וְכֵן כְּשֶׁיִּסָּמְכוּ מִלּוֹת לוֹ וְלָךְ וְלִי וְלָהֶם וכולי אֶל מִלַּת יֵשׁ אוֹ אֲשֶׁר כְּמוֹ יֵשׁ לִי רָב יֵשׁ לָנוּ אָב זָקֵן ראשית לב מד וְכֵן וְכָל אֲשֶׁר לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ ראשית לט כָּל אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה לִי הוּא ראשית לא יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ ראשית לג ודומיהם וְנִמְצֵאת לָמֶד מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם בִּשְׁבִיל כְּמוֹ וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שמות יג אִמְרִי לִי אָחִי הוּא ראשית כ וְדוֹמֵיהֶם מְעָטִים לָכֵן אֵין לְהָבִיא מֵהֶם רְאָיָה ״

השמוש השנים עשר

הוּא שִׁמּוּשׁ הַבֵּית הַמּוֹרֶה עַל עִנְיַן עִם וְנִקְרֵאת בֵּית הָעֵזֶר לְפִי שֶׁבְּעֶזְרוֹ וּבְאֶמְצָעִיתוֹ תִּשָּׁלֵם הַפְּעוּלָּה הַהִיא כְּמוֹ בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי ראשית מח שֶׁהוּא כְּמוֹ עִם חַרְבִּי וְעִם קַשְׁתִּי וְכֵן בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה חָיִל תלים ס רוֹצֶה לוֹמַר בְּעֵזֶר הָאֱלֹהִים וּנְקוּדָּתָהּ אֲבָאֵר אַחַר כָּךְ עִם נְקוּדַּת הַכַּף וְהַלָּמֶד כִּי דִּין אֶחָד לִשְׁלָשְׁתָּם בִּנְקוּדָּתָם׃

השמוש השלשה עשר

הוּא שִׁמּוּשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁל הַבֵּית וְהוּא הַשִּׁמּוּשׁ הַמּוֹרֶה עַל עִנְיַן תּוֹךְ אוֹ קֶרֶב וְעַל כֵּן קָרְאוּ לוֹ בֵּית הַכְּלִי כְּבֵית שֶׁל בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה ראשית לט וּבָעֵצִים וּבָאֲבָנִים שמות ז ודומיהם וְנִרְאֶה לִי שֶׁיֵּשׁ עוֹד שִׁמּוּשׁ מְיוּחָד לַבֵּית וְהוּא הַשִּׁמּוּשׁ הַמּוֹרֶה עַל הַדִּבּוּק אוֹ הַנְּגִיעָה כְּמוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ ראשית ב הַנּוֹגֵעַ בָּהָר שמות יט וְתָמַהְתִּי לָמָּה לֹא דִבְּרוּ הַמְדַקְדְּקִים מִזֶּה הַשִּׁמּוּשׁ דָּבָר בְּכָל הַסְּפָרִים אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנִי גַּם נִמְצָאִים שִׁמּוּשִׁים אֲחֵרִים לְשֶׁבַע הָאוֹתִיּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת אָמְנָם אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שִׁמּוּשִׁים אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי הֵם הָעִקָּר וְהַשִּׁמּוּשִׁים הָאֲחֵרִים טְפֵלִים לָהֶם וּבְטֵלִים בְּמִעוּטָם ״ וְהִנְנִי אֲבָאֵר נְקוּדּוֹת אוֹתִיּוֹת כלב הַנִּזְכָּרִים יַחַד בִּכְלָל אֶחָד כִּי נִקּוּד אֶחָד לִשְׁלָשְׁתָּם׃

דַּע כִּי נְקוּדָּתָם הָעַצְמִית הוּא הַשְּׁוָא כְּמוֹ כְּדָבָר לְדָבָר בְּדָבָר וַאֲפִילוּ עַל

אחעה

אחעה כְּמוֹ כְּאִישׁ לְאִישׁ בְּאִישׁ וְאִם יָבֹא אַחֲרֵיהֶם אוֹת שְׁוָאִית הֵם בְּחִירֶק כְּמוֹ
כְּרְאוּבֵן לִרְאוּבֵן בִּרְאוּבֵן אֲבָל כְּשֶׁתָּבֹאנָה עַל יוֹד שְׁוָאִית תָּנוּחַ הַיּוֹד כְּמוֹ
בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַיִם וְכֵן עִם הָוָיו כְּמוֹ לְוִי וִיהוּדָה ודומיהם וְאִם תָּבֹאנָה עַל
אחעה הַנְּקוּדוֹת בְּחָטֵף פַּתָּח יִהְיוּ גַּם הֵם בְּפַתָּח כְּמוֹ בַּעֲבָדִים כַּעֲבָדִים
לַעֲבָדִים וְאִם יִהְיוּ אחעה בְּחָטֵף סֶגּוֹל יִהְיוּ הֵם בְּסֶגּוֹל כְּמוֹ וֶאֱוִילִים לֶאֱוִיל
אֲבָל עַל לְשׁוֹן אֱלָהוּת הֵם בְּצֵרֵי כַּאֲשֶׁר כָּתַבְתִּי בשמוש ו׳ וְהִנֵּה יֵשׁ דִּין אֶחָד
לְאוֹתִיּוֹת כלב כַּאֲשֶׁר יָבֹאוּ עַל הֵא הַיְדִיעָה תֵּעָדֵר אָז הַהֵא והוּשְׁלָה תְּנוּעָתָהּ
עַל אוֹתִיּוֹת כלב אֲשֶׁר לְפָנֶיהָ וְהַמָּשָׁל כַּבַּיִת לַבַּיִת בַּבַּיִת הָרָאוּי כְּהַבַּיִת
לְהַבַּיִת בְּהַבַּיִת כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא יְיָ בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ תלים וַיַּגְדִּילֵם אֲמַצְיָה
לְהַגְּדוּר דברי הימים וְדוֹמֵיהֶם מְעַטִּים וְהֵם זָרִים וְהִנֵּה כָּל דִּינֵי הַנְּקוּדוֹת
שֶׁיֵּשׁ לְהֵא הַיְדִיעָה כַּאֲשֶׁר כָּתַבְתִּי בְּשִׁמּוּשׁ הָרְבִיעִי הֵם כּוֹלְלִים גַּם כֵּן אוֹתִיּוֹת
כלב כַּאֲשֶׁר יָבֹאוּ לִידִיעָה וְאֵין צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ אָמְנָם אוֹתִיּוֹת כלב הַמְשַׁמְּשִׁים
בַּמָּקוֹר יֵשׁ לָהֶם דִּינִים וְהוֹרָאוֹת מְיוּחָדִים וּכְבָר בֵּאַרְתִּים בְּסֵפֶר הַבָּחוּר
בְּמַאֲמָר א׳ בְּעִקָּר׃

נשלם פרק השמושים

חזק

[illegible]